

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Eusebiu Tu Pamphilu Ekklesiastikē Istoria

Eusebius <Caesariensis>

Mogvntiae, 1672

In Orationem Evsebii De Laudibus Imperatoris Constantini Habitam In
Tricennalibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14478

IN ORATIONEM EVSEBII DE LAUDIBUS IMPERATORIS CONSTANTINI HABITAM IN TRICENNALIBUS.

945. 605. ΟΥΔ' ΕΙ ΤΙΣ ΕΠΑΞΙΩΣ. Scribendum videtur *εδ' Α* *αφ' ου πλω αυτη θειαν αντοπλειν αδωματα*. In codice Fuk. legitur *τοις πλω αυτη θειαν αυτοπλειν*, recte.

εσοχμυρεσα το φεγγη & ηλιω. Interpres hunc locum ita vertit: *Lunam quoad, cuius lumen nulliò obscurius est quam Solis*. Ego verò scribendum esse existimo *εδ' φεγγη & ηλιω*, id est: Luna verò quæ sub Solis lumine incedit.

της απερομιγης τους δειωμεις. Malim scribere *της υπερμεγαθους θ*. Mox ubi legitur *σοφίαν αναπέμπουσι*, aliud verbum substituendum est; puta *ανυμνουν*, vel *ανακηρύττουν*. Nam verbum illud *αναπέμπουσι* non convenit huic loco; & ex sequente periodo huc perperam irrepsit. In codice Fuk. legitur *πλω πολυποικιλον σοφίαν γαρδύρουσι* absque his verbis *της απερ. δειωμεις*; quæ nec in vetustissimo codice Palatino leguntur.

εμυ παντα. Non video quomodo hæc dici possint de Verbo, illud esse ante omnia & post omnia; nisi de Verbo incarnato hæc intelligamus. Quo sensu in Apocalypsi legitur: Ego sum *α & ω*, primus & novissimus. Potest etiam id intelligi de Verbo, quod cum ante omnia sæcula genitum sit, nihilominus continuè generatur à Patre. Et hoc est, quod in Psalmis dicitur: *Filius meus es tu: ego hodie genui te; &c*. Sic Verbum est ante omnia & post omnia & in omnibus, non successione temporis, sed ob rationem æternæ generationis. Ipse enim est omnium initium ac finis, qui omnia quæ sunt, & quæ esse possunt, inchoat simul ac terminat. Possunt tamen hæc Eusebii verba aliter intelligi, si construantur cum verbo *υπερμεγαθους*. Itale sensus est, Verbum ante omnes & post omnes Deum Patrem placare. Sed prior expositio verior est. Sic enim Dionysius Alexandrinus in Epistola ad Hermamonem de Filio Dei loquitur: *εδ' πλω κεισιν επιδ' εφ' αφοδ' πω, ταν εμυ παντων εμυ πασι*. Quilocus refertur in libro 7. c. 10. historię Ecclesiasticę. Novatianus quoque in libro de Trinitate cap. 14. Christum ait esse ante omnia & post omnia: ante omnia quidem, ut Deum; post omnia verò, ut pote hominem.

της πατρ' και θεωσιωμης & τιμης. Male Interpres vertit *dignitatis paternæ particeps*, cum vertendum esset, devotus ac dicatus cultui patris. Similis est inscriptio illa, quæ in basi statuarum quas Imperatoribus dicaverant, vulgo legitur *DEVOTUS NUMINI MAJESTATIQUE EJUS*. Ceterum hæc Arianū dogma sapiunt. Quisquis enim Deum Verbum cultui Dei Patris devotum esse dicit, is profecto nimis abjecte de Verbo loquitur, ac Verbum non æquare Deo Patri, sed potius subjicere videtur. Ejusmodi est quod addit Eusebius, Verbum Patri suo supplicare pro omnium salute. Quæ si de Deo Verbo dicantur quatenus verbum est, ferri nullo modo possunt. Sin de Christo accipiantur, id est, de

τοις *εδ' πλω κεισιν επιδ' εφ' αφοδ' πω, ταν εμυ παντων εμυ πασι*. Quilocus refertur in libro 7. c. 10. historię Ecclesiasticę. Novatianus quoque in libro de Trinitate cap. 14. Christum ait esse ante omnia & post omnia: ante omnia quidem, ut Deum; post omnia verò, ut pote hominem.

της πατρ' και θεωσιωμης & τιμης. Male Interpres vertit *dignitatis paternæ particeps*, cum vertendum esset, devotus ac dicatus cultui patris. Similis est inscriptio illa, quæ in basi statuarum quas Imperatoribus dicaverant, vulgo legitur *DEVOTUS NUMINI MAJESTATIQUE EJUS*. Ceterum hæc Arianū dogma sapiunt. Quisquis enim Deum Verbum cultui Dei Patris devotum esse dicit, is profecto nimis abjecte de Verbo loquitur, ac Verbum non æquare Deo Patri, sed potius subjicere videtur. Ejusmodi est quod addit Eusebius, Verbum Patri suo supplicare pro omnium salute. Quæ si de Deo Verbo dicantur quatenus verbum est, ferri nullo modo possunt. Sin de Christo accipiantur, id est, de

της πατρ' και θεωσιωμης & τιμης. Male Interpres vertit *dignitatis paternæ particeps*, cum vertendum esset, devotus ac dicatus cultui patris. Similis est inscriptio illa, quæ in basi statuarum quas Imperatoribus dicaverant, vulgo legitur *DEVOTUS NUMINI MAJESTATIQUE EJUS*. Ceterum hæc Arianū dogma sapiunt. Quisquis enim Deum Verbum cultui Dei Patris devotum esse dicit, is profecto nimis abjecte de Verbo loquitur, ac Verbum non æquare Deo Patri, sed potius subjicere videtur. Ejusmodi est quod addit Eusebius, Verbum Patri suo supplicare pro omnium salute. Quæ si de Deo Verbo dicantur quatenus verbum est, ferri nullo modo possunt. Sin de Christo accipiantur, id est, de

εδ' αιδω & θυσαν απειραν. Quatuor hæc vocabula delenda esse videntur, utpote superflua, & huic loco parum convenientia. Quod si quis ea retinere voluerit, transponenda erunt hoc modo: *πρωτων τε ανων εν αιων & θυσαν απειραν πρωτασταται υμεις*. Quanquam aliud verbum substituendum videtur. Neque enim commode dicitur: *πρωτων πρωτασταται υμεις*. Melius esset *ανωμελεισασαι*, ut loquitur Eusebius infra, vel potius *ανωμελεισασαι*.

εις υμ' & αφοδ' ημα. Ultima vox deest in codice Fuk. *εδ' πλω κεισιν επιδ' εφ' αφοδ' πω, ταν εμυ παντων εμυ πασι*. Scribendum videtur *τοις*

δ' αιδω, ουωτες. Eleganter Eusebius Solem & Lunam comparat lampadariis seu cursoribus, qui Imperatori præire consueverant cum cereis & lampadibus, ut notavi ad Amm. Marcellinum.

των επικρινα τ' ολων. Hæc verba desunt in codice Fuketii.

των μεγα βασιλια γρησ' ον. Postrema vox delenda est. Quæ enim hæcenus dixit Eusebius, non de Christo, sed de Deo Patre dixit, cui proprie monarchiam veteres Theologi tribuerunt. Sed & sequentia manifeste docent, hæc non dici de Christo. Si cui tamen religio est aliquid expungere, post vocem *βασιλια* distinctionem apponere oportebit, ut sensus sit Deum Patrem, summum omnium Regem, tum à Christo, tum à Constantino hymnis celebrari. Idem enim de Christo infra dicit Eusebius noster.

εμυ μαλα δοκων ποιων. Scribendum videtur *δοκω ποιων*, quam lectionem in versione mea securus sum. Sed videntur omnino hic quædam deesse, quæ suppleri possunt in hunc modum: *τατων ημων η μεγα βασιλια, γρησ' ον εμυ αυτον καλινικον ημων βασιλια ανυμνει συνηθιμους, ανυμνει ο ημετερος βασιλιου, εμυ μαλα δοκων ποιων, &c*. Id est: *Hunc maximum Regem à Christo, qui & ipse Rex noster est invictissimus hymnis celebrari probe sciens Imperator noster, ipse quoque laudibus atque hymnis prosequitur, recte atque ordine faciens; quippe qui intelligat, hunc unum nobis imperii auctorem esse*. Ita sensus est apertissimus: nec puto Eusebium aliter scripsisse ac sensisse. In codice tamen Fuk. scribitur: *εμυ μαλα δοκω μοι ποιων*.

εσο μεγαλοσωτηριελε & διδασκαλω. Interpres hæc de Constantino dici existimavit, quod equidem non damno. Possunt tamen etiam de Christo accipi.

πλω αφος τ' εμυ μαλα & κρεισ' τονος εσοταρ λω. Hic locus corruptus est, quem tamen facile possis emendare. Scribe igitur meo periculo *πλω αφος το νεμα τ' κρεισ' τονος* certissima emendatione.

εξ αιων & θυσαν απειραν. Quatuor hæc vocabula delenda esse videntur, utpote superflua, & huic loco parum convenientia. Quod si quis ea retinere voluerit, transponenda erunt hoc modo: *πρωτων τε ανων εν αιων & θυσαν απειραν πρωτασταται υμεις*. Quanquam aliud verbum substituendum videtur. Neque enim commode dicitur: *πρωτων πρωτασταται υμεις*. Melius esset *ανωμελεισασαι*, ut loquitur Eusebius infra, vel potius *ανωμελεισασαι*.

εις υμ' & αφοδ' ημα. Ultima vox deest in codice Fuk. *εδ' πλω κεισιν επιδ' εφ' αφοδ' πω, ταν εμυ παντων εμυ πασι*. Scribendum videtur *τοις*

τοις *εδ' πλω κεισιν επιδ' εφ' αφοδ' πω, ταν εμυ παντων εμυ πασι*. Scribendum videtur *τοις*

Verbo postquam humanam naturam assumpsit, sunt A
verissima. Eadem sententia extat in lib. 2. adversus
Marcellum cap. 7. ubi Eusebius ait filium colere, ad-
orare & glorificare Deum Patrem. Porro in codice
Fuk. paulo ante legitur: ὁ παντὸς ζῴων, ἢ πάντων αἰώ-
νων κτιστὴς ὁ θεός.

Ἰσοίς δὲ τῆς πατρικῆς βασιλείας. Non dubito quin
Eusebius ipse scripserit δευτερίοις δὲ τῆς πατρικῆς βα-
σιλείας, quod editores cum ferre non possent, mut-
tandum esse putarunt in ἰσοίς, ut filius Patris æqualis
poneretur. Verum Eusebium ita scripsisse ut dixi, do-
cet primo ipsa series orationis. Distinguit enim
Eusebius hoc loco gubernationem & regimen uni-
versi à regno Dei Patris. Et in gubernatione quidem
universi, Filium ait principem locum obtinere: in
regno autem Patris secundum: πρῶτοις μὲν τῆς τῶν
ἄλλων ἀρχῆς, δευτερίοις δὲ τῆς πατρικῆς βασιλείας ἐνδο-
ξάζομεν. Vides πῶς τῶν ἄλλων ἀρχῆς, id est, regnum
universi opponi regno Dei Patris: πρῶτοις igitur
opponi etiam debent τὰ δευτερεῖα. Deinde τὰ ἴσα τῆς
βασιλείας græce non dicitur. Postremo Eusebius Fi-
lium semper secundam causam appellat in libris De-
monstrationis, & τῆς δευτερείων ἡζῶσθαι dicit in lib. 5.
Demonstrationis cap. 4.

In Caput II.

Pag. 607. ὁ θεοῦ δὲ τῶν φίλος. Hic locus sic mihi restitu-
endus videtur: συμβασιλίωον ἱζαναρχων αἰώνων εἰς
ἀπειρους ἢ ἀτελευτήτους αἰώνας θεοῦ. ὁ δὲ τῶν φι-
λῶν, &c.

τῶν τῆς θεοῦ ἐπινοήσεως ἐπινοήμων. Quodnam sit
hoc cognomen divinx appellacionis, quo affe-
ctus atque insignitus est Constantinus, non satis li-
quet. An forte Victoris nomen intelligit Eusebius,
quod Constantino inditum est, ut supra notavimus?
An potius cognomen Maximi, quod Dei pro-
prium est? Potest etiam ipsum Constantini nomen
intelligi, quo significatur is qui est. Hoc autem Dei
proprium nomen esse docent sacræ literæ. Denique
cognomen Christiani quod Constantinus ma-
ximè adamavit, hic postumus intelligere.

πρὸς πᾶσι τῶν βασιλείων. Lego cum Interprete
πρὸς πᾶσι αὐτῶν.

τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας. In codice Fuk deest ἀληθοῦς
rectius.

Pag. 608. αἰροὶ ἀδίων ἀνδρῶν. Corrupta vox est αἰροίς, pro
qua quid substituendum sit, nescio. Nisi forte placet
ἀπράσσειν. Laudat enim Constantinum, quod de-
cennialibus suis oratores ethnicos non admittat.

Ζηλοὶ φιλεανθρωπίαν ἀνακείμενος. Expungenda sunt
hæc verba, quæ hic non tuo loco posita, inferius re-
stituenda sunt hoc modo: ἀδιαφύσσει μὲν δόγμασι
ταῖς εὐσεβείας κρατούντων, λόγῳ δὲ μὴ ἀλοπεπέει γεραι-
ρων πᾶσι θεολογίαν, πράξασί τε βασιλικῆς πᾶσι κριτικῆς
ζηλοὶ φιλεανθρωπίαν ἀνακείμενος αὐτῶν, ἢ μὴ ἀδύρον,
&c. Nihil certius hæc emendatione, nec aliter legit
Interpres, ut ex versione ejus apparet. Quare videtur
hic esse error Typographi. Emendationem nostram
diu postea nobis confirmavit codex Fuk. in quo ita
profus scribitur, ut conjecerā, nisi quod habet ἐλ
τε ἀνακείμην, &c.

πρὸς τὰς ἀπᾶντων καλλιερῶν. Scribendum est πρὸς τὰς
ἀπᾶντων, vel πρῶτοις.

In Caput III.

ἢ ὁσῶς ἐν δαλῆ. Hæc verba usque ad διαρέμην

defunt in codice Fuk. & in vetustissimo codice Pli-
tino, ut monuerunt Genevenses.

ἢ πῶς πρῶτον τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς ἔλαβε. Si
rem exactius disquiramus, falsum est, Constantium
Juniolem Cæsarem à Patre creatum fuisse primo ten-
nerii Constantini decennio. Constantinus enim ju-
nior à patre Cæsar creatus est Gallicano & Gallo
Coss. Calendis Martiis, anno Christi 317. Erat hæc
annus Imperii Constantini XI. Quare non magis pri-
mum decennium, sed potius intra secundum Cæsar
creatus est junior Constantinus. Proinde hic Euse-
bii locus benigne interpretandus est, & κατὰ πᾶσι πρῶ-
τον δὲ καὶ δευτέρω, sumendum est pro ἀμφοῖν πᾶσι.

ἢ ἡ δὲ τῆς τετάρτης ἀνακλιμίνης ἡμέρας. Constantinus
Imperator tricennalia edidit Constantio & Albano
Coss. 8. Calendas Augusti, qui dies tricennium e-
jus Imperii annum inchoabat. Ab hoc igitur die
supradictis Coss. anno Christi 337. incipit quarta
periodus decennialis Imperii Constantini juxta
computationem Eusebii: cum tamen incipere po-
tius deberet ab insequente anno, primo scilicet ac
tricesimo. Verum hæc non ita exacte supputari so-
lent ab oratoribus.

καὶ σάρον τε ἀναδείξεισι. Dalmatium & Hamibul-
lianum intelligit, quorum prior Cæsar, alter ve-
rò Rex à Constantino declaratus est anno Imperii
tricesimo die 15. Calendas Octobris, ut legitur in
Fastis Idatii. Hieronymus in Chronico scribit in-
cennialibus Constantini Dalmatium Cæsarem factum
fuisse. Ubi tricennalia posuit pro anno Imperii tri-
cesimo: cum tamen tricennalia proprie sit dies pri-
mus anni tricesimi. Et enim Imperatores Romanum
quinquennialia, decennialia ac vicennialia sua celebra-
bant die primo quinti, decimi aut vicecimi anni per-
cipatus sui. Quippe hæc vocabula nihil aliud signi-
ficant, quam Natalem imperii qui quinto quoque
anno ac decimo recurrente in maxima pompa ac solen-
nitate celebrabatur. Durabat autem hæc sollemnitas
uno aut altero die, quo circenses ac theatrales ludii
edebantur. Proinde cum Dalmatius non sit factus
Cæsar 8. Calendas Augusti, qui dies annum Imperii
Constantini tricesimum inchoabat, improprie lo-
cutus est Hieronymus, qui Cæsarem illum creatum
esse dixit tricennialibus Constantini. Rectius Euse-
bius noster hoc loco id refert post tricennialia, inci-
piente jam 4. periodo decenniali Imperii Constani-
tini. Nam post tricennialium sollemnitatem novam
periodum inchoabant, quasi tricesimus annus qui
tantum delibatus fuerat, completus jam esset. At-
que ut Jurisconsulti dicere solent, in dignitatibus
annum ceceptum pro completo haberi: ita etiam in
quinquennialibus, decennialibus & reliquis hujus-
modi sollemnitatibus facere consueverant. Sic intel-
ligendus est locus Amm. Marcellini in lib. 14. ubi de
tricennialibus Constantii loquitur his verbis: ἀν-
ταλασιστὴν ἀνακλιμίνην ἀνακείμενος, post theatrales ludii
atque circenses ambitioso eductos apparatus die 6. Iam
Octobres, qui Imperii ejus annum tricesimum in-
choabat, &c. Omnino enim Marcellinus annum per-
terminatum posuit pro inchoato, ob eam quam dixi
rationem.

προφητῶν θεῶν. Codex Fuk. δὲ μὴ προφητῶν. Et
paulo post ἐπὶ τῶν δὲ τῶν ζῴων, &c. Porro locus ille quem
ex divinis Prophetis citat Eusebius, legitur in cap. 7.
Danielis.

Constantium Casarem intelligit. Hic enim primum ad regendum Gallias à patre missus fuerat. Postea verò in Orientem translatus est, ut docet Julianus in oratione de laudibus Constantii, & Libanius in Basilico.

βασιλικὴ τεθείκεται. Nihil hoc loco vidit Interpres, qui huic locum ita vertit: Porro imperii quadrifariam differentiis iugum, quasi quatuor equis, id est, sibi, & tribus filiis Cesaribus fortissimis imponens. Atqui Eusebius quatuor Cæsares diserte dicit, quos quatuor equis comparat, qui uno iugo copulati imperialem curram trahebant, cui auriga præerat Constantinus. Quatuor autem Cæsares sunt Constantinus junior, Constantius & Constantinus Constantini Imperatoris filii, & Dalmatius filius Dalmatii, de quo supra.

τὸν δὴν γῆς, μόνον. Diu me torfit hic locus. Tandem verò certissimam ejus emendationem deprehendi. Scribo igitur τὸν δὴν ἄνθρωπων φύσει τῶν δὴν γῆς μόνον τῶν πάντων διαδωρητῶν βασιλεύς. Id est: Hoc enim soli omnium quæ in terra sunt animantium homini Deus indulget, ut scilicet monarchia divina similitudinem exprimeret. Idem repetit Eusebius infra pag. 611. ubi enumerat beneficia, quæ genus humanum à Deo Verbo accepit: βασιλικὸν τε τὸ τὸ ζῶον ἀσπερρῶν ἀζῶον μόνον τῶν δὴν γῆς βασιλεύειν καὶ βασιλευεῖν, τὸ εἶδέναι ἀναδοξίας. At Interpres pro μόνον hoc loco legisse videtur νόμον. Sic enim vertit: Istam enim Imperii formam lex, quæ Rex omnium est, humano generi tribuit.

νόμον γῆς. Hæc de summo omnium Rege ac Deo dicuntur, qui vere lex est ac norma regie potestatis. Possit etiam hic legi μόνον, ut sensus sit solum Deum regiam potestatem obtinere, quippe qui solus omnibus imperet, & monarchiam obtineat. Itaque in superiore periodo scribendum videtur μόνον τῶν πάντων διαδωρητῶν βασιλεύς. Neque aliter Eusebium scripsisse existimo. Sententia enim apertissima est & elegantissima, si ita legerimus. Et hæc periodus cum præcedente optime coherabit.

Pag. 610. ὁ πῦρ τοῦ λόγου, καὶ νόμος βασιλικὸς εἶς. In codice Fuk. deest virgula, optime. Filius enim Dei est sermo feuratio & lex Dei Patris, ut paulo post dicit Eusebius.

μίγιστον ἀγαθὸν δόμα. Delenda vox ἀγαθόν, vel certe vox δόμα. alterutra enim vox vacat. Malim tamen posteriorem vocem expungere. Sic enim Eusebius infra cap. 12.

In Caput IV.

Pag. 611. προμελετῶν τε καὶ προδιμάζειν. Scribendum puto προμελετῶν. Sic enim Eusebius loquitur infra, ubi de Deo Verbo ita scribit: μέτρα τε ζωῆς τοῖς ἑσπέρων ἀθανάτου εἶναι δὲ ζωῆς μετέστας, προμελετῶν ἐν τῷ δὲ τὰ προμελετῶν τῆς ὑπὲρ ἡνῶν αἰῶνα ζωῆς ἀπασιν ἀνθρώποις ἐν ζωῆς ὁρατοῦ. Eadem utroque sententia est. Quippe in altero loco de regno caelesti loquitur, in altero de vita æterna: & utriusque prologia quædam ac præexercitamenta hominibus in hac vita à divino Verbo ait esse concessa. Quare non debito quin Eusebius ita scripsit: προμελετῶν τε καὶ προμελετῶν ἐν ζωῆς τῆς ἄρῆς βασιλείας πᾶσι τῶν γὰρ μόνον ἐλπίζοντα. Atque ita sensus est apertissimus. Subaudiendum est autem verbum ἀναδοξίας, quod præcessit. Hæc

cum multo ante scripsissem, nactus tandem Fukerianum codicem, meam conjecturam ejus auctoritate confirmatam saltem ex parte deprehendi. In eo enim legitur: προμελετῶν τε καὶ προδιμάζειν, optime.

τὰ δ' ἀπὸ γλωσσῶν. Malim scribere τὰ τὸ ἀπὸ. Porro tota hæc Eusebii pagina valde hiulca est, ob frequentiam nimiam verborum quæ in imperfecto tempore posita leguntur. Ex quo tardiosa ac morosa existit oratio.

In Caput V.

ζηματισεῖν ἕτ. Codex Fuk. ζηματισεῖν ἕτ. pag. 612. longe rectius.

ὡσαυτὸν πικρὸν πόμα. Interpres vertit: ex qua tanquam ex amara stirpe, germina perniciose nascuntur. Quod procul dubio elegantius est. Neque enim πόμα & βλάστημα ullam inter se habent convenientiam. Videtur tamen Eusebius alludere hoc loco ad calicem iniquitatis, de quo in Psalmis dicitur: Bibent ex hoc omnes peccatores terra, &c.

καὶ σωσῶν. Non dubito quin Eusebius scripserit καὶ σωσῶν. Est enim elegans peronomasia, βίος σωσῶν καὶ σωσῶν, quam latina lingua exprimeret non potest. In Fukerii codice desunt hæc voces καὶ σωσῶν. Φερόμενον τῆν πράξει. Duæ ultimæ voces desunt in codice Fukerii.

κατατις ἐτύμως. Alludit ad pronomen Constantini. Nam Constantinus Victoris sibi pronomen adsciverat, ut notavi ad libros de vita Constantini.

ὁ δὴ καὶ μόνος φιλοσοφος. Codex Fuk. ἄλλοθῶς δὴ καὶ pag. 613. rectius.

βασιλικὴν ἀλουργίδα μόνος ἐπαξίως ἐμπεριουμήν. Quæret hic aliquis, cur Eusebius dixerit Constantinum solum regali purpura amictum fuisse. Quatuor enim tunc erant Cæsares, qui purpuram gestabant. Certe Cæsares purpuram gestasse docet Amm. Marcellinus in libro 16. ubi narrat quomodo Constantius Julianum Cæsarem declaravit. Sed responderi potest, Eusebium non dicere simpliciter Constantinum solum amictum fuisse purpura; sed solum meritò purpuram gestasse.

ἡ δυσκολωτέραν. Lego δυσκολωτέραν θρημμάτων, quod miror Interpretem non vidisse. Est enim homo omnium animalium morosissimum, & quod difficillime regitur.

πρὸς ὄχλησιν τῆς ζωῆς. Scribo τίθηται, ut est in codice Fukerii. Porro Interpres hanc locutionem non intellexit; quam latine ad verbum ita possumus interpretari: molestia prorsus æripuit quàm voluerat.

πᾶσι τῶν ὑπὸν δωροφορίας. Scribendum videtur δωροφορίας. Duplex enim subditorum genus hic designat Eusebius; armatos scilicet, & provinciales. Quorum hi quidem pecunias ac tributa conferunt Imperatori: quod δωροφορίαν vocat Eusebius ac Themistius; leni scilicet vocabulo rem omnium acerbissimam obvelans. Illi verò pecunias in stipendium accipiunt.

ἐρέθων εἰς αὐτῶν πᾶσι δόξοντα. Scribendum est procul dubio εἰς αὐτῶν, quod miror ab Interprete animadvertum non fuisse.

ὁ δὲ αὐτῶν αὐτῶν. Transposita hic sunt vocabula, ut mm ij

cuivis apparet. Lego igitur ἡδ' αὐτῶς δ' αὐτοῖς τὰ ὅμοια A
πεπονθῶς, ἧς ἡμῶν ἔθ' αἰών. &c. Male in Fuk. codice
legitur δι' ἧς ἡμῶν τὸ θεῖον.

pag. 614.

ἀπαθεί λογισμῶν δ' ἐστὶν ἰδιότης. Idem est, quod supra
dixit: ἡδ' αὐτῶς τὰ ὅμοια πεπονθῶς. Porro to-
tushic locus ita distinguendus atq; exponendus est:
ὅμοιος δ' αὐτῶν καὶ πεπονθῶς ἐστὶν ἡ δ' αἰών. ἧς ἡμῶν ἡ ἀπόκ' τῆς ἡ-
σείας, πρός τὸν περὶ τῆς ἀρχομῶν κόσμον ἀπαθεί λογισμῶν
δ' ἐστὶν ἰδιότης. Id est: Sed quantum id est proprie
earum rerum usu edocui, tamen erga decemem orna-
tium subditorum suorum nequaquam animo commove-
tur. Quod idem est, ac si diceret: non concupiscit
opes ac divitias subditorum suorum, nec illis invidet
elegantem cultum atque ornatum, ut facere solent
Principes invidi atque avari. Talis erat Valentinia-
nus major, qui divites omnes ac bene vestitos ode-
rat, quemadmodum refert Amm. Marcellinus. Non B
ita Constantinus; quippe qui & suum ipse cultum at-
que ornatum parvi faciebat; & subditos suos ambi-
tioso vestium cultu ornari, non moleste ferebat. Hæc
ideo pluribus exposui, quòd & obscura sunt, & ab in-
terprete non intellecta.

In Caput VI.

ἡριονταί τ' ἡμεῖς ἐν χ' αἰών. Alludit ad coronas au-
reas, quas Provinciales Imperatoribus Romanis of-
ferre solebant, non solum ob Imperii primitias, ve-
rum etiam in quinquennialibus eorum ac decen-
nialibus.

πανδ' ἡμῶν δὲ μέλλον. Nemo est, qui non videat
scribendum esse: πανδ' ἡμῶν, μέλλον δὲ κοσμητικῆς ἰο-
ρίας. At enim Eusebius, has tricennialium festi-
vitates, non solum populorum frequentia, sed et-
iam totius mundi communi latitia celebrari. Quip-
pe festorum alia sunt publica, alia privata. Alia
urbium propria, alia totius provinciæ. Quædam
totius orbis Romani, ut Kalendæ Januariæ, Na-
talis Imperatorum, quinquennialia & similia. Cer-
te in codice Fuketii ita scriptum reperi ut conje-
ceram.

μῆνεν δ' αὐτῶν. Hic locus sic mihi restituendus
videtur: ὡς μὴ ἀπαρκεῖν τρεῖς ἐκ δ' ἐκάστου ἀετιόδου τῆ
βασιλείας μένεν, αὐτῶν δ' ἐπὶ μῆνισόν ἐξ ἑῶν μακρῶν
ἀετιόδου πῆμιποι αἰῶνα. Error natus est ex voce μένεν,
quam in μῆνεν librarii mutarunt, proclivi errore.
Quod si μῆνεν retinere quis vellet, tunc scribendum
esset ἀετιόδου πῆμιποι.

pag. 615.

ἰδὲ τ' ὑπ' αὐτῶν λογόμενον. Procul dubio scri-
bendum est: ἰδὲ τὸν ὑπὸ αὐτῶν λογόμενον ἱφίσει τοῖς ἰδέ-
λυσσι δ' ἀτ' ἰδέσθαι. Quomodo etiam legit Interpres.
Hujus autem emendationis auctor est ipse Eu-
sebius, qui paulo post ita scribit de præsentī
tempore: τὸ δ' ἐστὶν ἡμῶν αὐτῶν λογόμενον, ἀμα τῶν ματῶν
&c.

μήτισι τὸ μέλλον. Interpres vertit: nedum futurum
tempus aut præteritum. Quare apparet eum legisse
μήτισι τὸ μέλλον optime. In codice Fuk. scribitur
μήτισι τὸ μέλλον.

ὁ δὲ παρ' ἡμῶν. Scribo ἡδ' ἡ δὲ παρ' ἡμῶν. De præteri-
to enim loquitur. Paulo post lego ἡδ' ἡ δὲ ὅλων ἡ-
λαβέσθαι.

ἡ δ' αὐτῶν βασιλεία. Scribendum videtur θεῶν δ'
ἀπὸ βασιλεία, quomodo etiam legit Interpres. Al-
ludit autem Eusebius ad locum Pauli Apostoli,

qui Deum vocat Regem sæculorum, βασιλεὺς τῶν αἰώνων.

τοῖς ἰδέσθαι καλλωπίσασιν. Dies intelligit & menses & annos, & tempestatū vicissitudines, & cetera ejusmodi, quibus Deus ævum seu sæculum exornavit.

ἐν θυφύσιν αἰών, lego ἐν θυφύσιν.

ὡς αἰὲς αἰών. Eandem αἰών etymologiam affert Proclus libro 4. in Timæum Platonis pag. 241, ubi multa de ævo juxta sententiam Platoniorum differit. Eundem vide in capite 33. & 34. Institutionum Platoniarum. At Eusebius Platonis sententiam partim sequitur, partim ab ea discedit. Cùm enim ait ævum nec senescere nec interire, esse uniforme ac sui semper simile; partibus ceteræ ac distinctione, in eo consentit cum Platone. Sed cùm illud progredi dicit atque augescere; cùm species ejus facit præteritum tempus, præsens ac futurum, in hoc & à Platone & à seipso dissentit. Quod enim progreditur & augetur, partes habet necesse est. Apud Platonem ævum nihil aliud est quàm aternitas. Ævum enim Plato facit immobile; ad ejus similitudinem tempus ait creatum esse à DEO, quod quidem definit imaginem mobilem ævi immobilis; numero atque ordine progredientem; ut legitur in Timæo. Rectè Chalcidius in Timæum Platonis: *tempus, inquit, proprium progreditur: ævi propria mansio, semperque in idem perseveratio. Temporis nec partes, nec dies, nec hæc anni: ævi partes nulla. Tempus item species præteritum, præsens, futurum: ævi substantia uniformis, in solo proprioque præsentī.* Eusebius verò ævum accepit pro sæculo, seu potius protota, ut ita dixerim, massa & collectione temporum. Ait enim ὁ σύμπερας αἰών. Certe in factū literis αἰών & αἰῶνες sumuntur pro tempore. Quippe tempus duobus modis accipitur. Alterum est particulare, quod singulis rebus attributum est. Alterum generale, quod non magis huic rei competit quàm illi. Et hoc veteres ævum vocabant, ut docet Censorinus in libro de die natali cap. 16. ubi ævum definit: *tempus unum & maximum immensum, sine origine, sine fine, quod eodem modo semper fuit, semperque futurum est, neque ad quæquam hominum magni quàm ad aliter non pertinet.* Adidit deinde hoc ævum in tria dividi tempora, præteritum, præsens & futurum. In quo plane cum Eusebio nostro consentit. Idem ait etiam Macrobius in librum Rhetoricarum Ciceronis cap. 75. Sed Gregorius Naz. in oratione 35. & 42. ævum sumit pro aternitate, ubi vide quæ notant Pheillus & Elias Cretensis.

σωθῆτον ἐξ ὕλης ἰστοῖς. Scribendū videtur σωθῆτον ἐξ ὕλης ἰστοῖς, ἡ εἰδ' αὐτῶν σῶμα. In codice Fuketii deest vox ἰστοῖς, optime.

ψυχῶσαι δ' αὐτῶν. Totus hic locus sic legendus videtur: μήποτε ἐξ πλάτῃ τῆς τοῦ ψυχῶσαι δ' αὐτῶν. Quomodo etiam legit Interpres. Atque ita lectum reperi in codice Fuketii.

τοῖς δ' αἰῶν. Dæmones æreos videtur intelligere, de quibus supra locutus est in principio hujus orationis. Porro tam bonos dæmonas quàm malos possumus hic intelligere. Nam & boni spiritus quos angelos vocamus; per ævum comitant, tanquam legati quidam atque interpre-

tes, vota nostra ad Deum perferentes, & responsa nobis a Deo ac beneficia apportantes. Quod quidem etiam veteres Philosophi non ignorarunt. At Interpres Eusebium de piscibus hic loqui existimavit. De Dæmonibus aeris Augustinus in Epist. 49. Quanto perniciosius est sacrificia a Dæmonibus, hoc est, iniqua spiritali creatura quam in hoc proximo & caliginoso caelo inhabitans, tanquam in aereo carcere suo, praedestinata est supplicio sempiterno. Athanasius in libro de Incarnatione; & ante omnes Paulus in Epistola ad Ephesios.

κυνώρυγάματι καλλωπιζομένη. Scribo καλλωπιζομένην. Eleganter terram Oceanum quasi viridi pallio amictam esse dicit. Sic David in Psalmo 103. Abyssus sicut vestimentum amictus eius: terra scilicet, quemadmodum exponit Theodoritus & Hieronymus in caput 1. Aggæi. Porro verba illa σμαραγεί δὲ τε πόντι ἐν αὐτῷ delenda sunt, utpote superflua & ab hoc loco prorius aliena. Est autem versus Homerici clausula ex Iliadis secundo. In codice Fuk. legitur σμαραγεί τε πόντι ἐν αὐτῷ τῆς ἀβυσσῶς κυνώρυγάματι καλλωπιζομένη.

pag. 617. ἴσραὴλ ἐνικασίω ὠρῶν ἀρχῆν. Malim scribere ἴσρα δὲ, & c.

τῶτον μὲν ἀβυσσοδωκίαν. Videtur hic aliquid deesse, quod ita supplere possumus θέρους ἀκμῆ τῶτον ἀβυσσοδωκίαν. Verum re attentius examinata nihil hic deesse censeo. Lego itaque θέρους ἀκμῆ τῶτον ἀβυσσοδωκίαν, supple τον αἰῶνα. nec aliter legit Interpres. In codice Fuk. legitur θέρους ἀκμῆ τῶτον μετα-ἀβυσσοδωκίαν.

ἴσρα μείζονι φήρεται κυβερνήτη. Majorem appellat filium, non quidem ipso patre, sed reliquis omnibus majorem intelligens. Ac fortasse suspicetur quispian ab Eusebio scriptum esse ἴσρα μείονι.

ἐν θείᾳ περιπέσει. Rectius in codice Fuk. scribitur ἐν θείᾳ, & post verbum περιπέσει apponitur media distinctio.

pag. 618. ἀλλοιοῦσθ' ἰτέροις. Non dubito quin Eusebius scripserit ἀλλοιοῦσθ' ἰτέροις ἀρετῶν βραβεῖος σφοδρῶς, quam scripturam sequentia manifeste confirmant. In codice Fuk. scriptum est ἀλλοιοῦσθ' ἰτέροις.

μοιᾶ δὲ ἐπὶ τριπλάσιον. Prima vox deest in codice Fuk. & recte quidem ni fallor. Sed & aliud mendum hic later. Quare totus locus ita mihi corrigendus videtur εὐτεῖ δὲν ἦδη πατηροῦζίζεν δίδωσιν ἰσορῆ τειλέων ἰσάειδων συγκριμένη. δεκάδιον μὲν τριπλάσιον, τριάδιον δὲ δεκάπλασιον. Qua emendatione nihil certius. Nam tricennalium festivitas, de qua agit Eusebius, constat ex numeris perfectis, denariis scilicet triplicatis, & ternariis decies repetitis. Quæ deinde sequuntur Eusebij verba de denario, emendationem nostram aperte confirmant.

pag. 619. πηξάριον ἀπὸ γραφῶν. Scribendum videtur ἡ πηξάριον. sic vocat denarium numerum, quod sit terminus ac meta numerorum. Eleganti autem translatione à Circo petita, ait unitates denarium circuire quasi metam. Quare ὡσπερ ἐν περιπέσει verendum erat tanquam in Circo. Hinc est quod carceres etiam nominat infra, cum dicit ἐπὶ πέντε ἀσπίδων ἀναστρέχουσι ἀφ' ἑπταήριον.

καμπύλη καταστατικός. Legendum puto transpositis vocabulis, καμπύλη, ὅρῳ καταστατικός. Idem enim est quod infra dicitur ὅρῳ παρὰ τῷ. In codice tamen Fuk. legitur ὅρῳ καμπύλη.

τριάντα μὲν κοσμηθεῖσα μόνα. Procul dubio scribendum est μονάσι, quod miror ab Interprete animadversum non fuisse, cum sequentia id aperte commonstrent. Ceterum veteres lunarem mensem triginta diebus metiri solitos esse docuit etiam Eusebius supra in hac oratione, & Geminus in Isagoge. Emendationem porro nostram confirmat etiam codex Fuketij.

σπῆς τῶ πάντων ἀγαθῶν ὁσπῆρος τιμημένος. Scribendum est τιμημένον, ut ex sequentibus ac præcedentibus manifeste colligitur. Sequitur enim ὑποπληροῦσα, ἐφατῆρῆμα & σφομνύδρα. Præcessit autem τὰ τῆς κοσμοκρατορίας ἀρχῆς. Porro hæc locutio paulò durior mihi videtur: mallemque simpliciter dicere ἡ κοσμοκρατορία ἀρχῆς τιμημένη, & c. Ceterum & hanc quoque emendationem confirmat codex Fuketij.

φῶτα ἡ λου κρείττονα ἐπαλομένον. Forte ἐπαλομένην. Ita certe in codice Fuk. scriptum inveni.

ἐν ἀγαθῶν ἀκμῆ τοῖς κάλλιστοις. Codex Fuk. ἀγαθὰ - pag. 620. τοῖς habet: forte Eusebius scripserat ἀγαθῶν.

ἦ γερὶ θρίαμβων. Melius dixisset ἦ γερ. Non enim dicitur ἐγέρων θρίαμβων, sed ἀγέρων. De τροπῶ qui dem recte dici potest ἐγέρων.

ἦ γερὶ τῶ νίκος. Christophorus legisse videtur ἡ γερὶ νίκος, & de Christo hæc dici censuit. Ego verò re attentius examinata, hæc in secunda persona dici animadverti. Alloquitur enim Eusebius ipsum Imperatorem. Certe verba illa κατὰ πάντων πολέμων τε ἢ βαρβάρων, de Imperatore hæc dici convincunt.

In Caput VII.

νομάδες τινὲς. Male Interpres pastores vertit. Ego Græcam vocem retinere malim, aut certe vaγροὺς vertere. Sic enim Latini vocant Barbaros, qui equis aut plaustris insidentes, hac illac circumferuntur sine tecto ac lare. Hujusmodi homines eo quod videtur celsa loca pascua sectarentur; νομάδες sunt dicti. Paulo post codex Fuk. habet λυμινόμενοι βοῶν ἀνδύοντες.

ἢ πλὴν ἐν τούτων τῶ σωματίων φθορᾷ. Scribe meo periculo ἐκ τούτου supple θανάτου. Atque ita codex Fuk. Paulo ante Genevenses verbum omiserant, quod ex codice Fuk. ita supplevi, ἀξία δρῶντες δῆλον.

οἱ γυνὴ τὸ τε κρατὶν νομιζόμενοι. His verbis Eusebius aut Imperatores ipsos intelligit, qui Christianam religionem persecuti fuerant; aut certe Gentiles omnes. Hi enim tunc temporis pollebant, priusquam Christiana religio totum orbem occupasset. Quemadmodum igitur Christianorum religio postea dicta est ἡ κρατούσα θύξια, & Christiani ὁ κρατούμενος, ut notavi ad libros historiae Ecclesiasticae, sic Gentiles quandiu ipsorum superstitione viguit, recte dicuntur οἱ κρατούμενοι. Infra tamen cap. 9. initio, τοῖς τότε κρατοῦσι dixit pro Imperatoribus.

ἢ τὸ σῶμα φησὶ δὲ δόκασι. In libro octavo historiae Ecclesiasticae; unde hæc pæne ad verbum translata sunt, rectius legitur ἢ τὸ σῶμα τῆ φθορᾷ φησὶ δὲ δόκασι.

πικρὰν ταῦτ' ἐν ἰσοπέθῃ πανδαισίαν. Lego ἀσέβη cum Interprete. In Fuk. cod. scriptum est δυνάσιν. εὐτε κυβερνήτης οὕτω ποτ' ἀρ' λέχθ' ἐν. malim scri- mm iij

bere οὐτε κυβερνήτης οὐτ' αὐτῶν, &c. Sic in se-
quente periodo corrigendum puto οὐτε στρατηγός
οὐτ' αὐτῶν, ἀλλ' ἤνοιτο ἀφειδῆς, ὡς, &c. ubi οὐτ' αὐτῶν
ponitur pro δαίμονι.

ἤνοιτο ἀφειδῆς. Scio quidem ἀφειδῆ dici posse
ducem qui suæ ipsius vitæ non parcit. Verùm cum
hæc laus militis sit potius quàm ducis, ac fere in ma-
lam partem sumi soleat vox ἀφειδῆς, libentius hoc lo-
co legerem ἐφειδῆς, id est, cautus ac providus du-
ctor. Sic Amm. Marcellinus de Corbulone cele-
berrimo Romanorum duce loquens ait : *Provin-
ciarum fidus defensor & cunctus*. Si quis tamen vulga-
tam lectionem retinere malit, equidem non re-
pugnaverim.

παρῖδοι ἀνδρίμα. Facilis erat hujus loci corre-
ctio. Quis enim non videt scribendum esse παρῖδοι
ἀνδρίμα, quomodo etiam in codice Fuk. scriptum
reperi.

τοῖς παρ' αὐτῶν νικητηρίοις τιμίαις. Lego παρ' αὐ-
τῶν, ut loqui solet Eusebius. Paulo post legendum
est ἕξῃσθαι ἡμισόλιον, utramque emendationem
confirmat codex Fuk.

Page 624. ἄτε κατὰ δαίμονων. Hic locus corruptus est:
quem ita restituendum esse existimo, οἱ μὲν γὰρ ἦσαν
μυρίοι, πολλοὶ τε πολλῶν ἀτε δαίμονων καὶ αὐτῶν φίλοι.
Id est: *Nam illi quidem erant prope innumerabiles,
multique utpote multorum demonum atque ipsorum
amici*. Vocem κατὰ expunxi, quippe quæ è supe-
riore linea huc irreperat. Ac per illos quidem in-
numerabiles, adversus quos Deus unum Constanti-
num excitavit, intelligit Eusebius Maxentium, Ma-
ximum Herculium, Maximinum & Licinium ;
quibus adjungi potest Diocletianus & Galerius.
Per illos autem multos dæmonum simulatque ipso-
rum amicos, intelligit Præsides ac Rectores provin-
ciarum, & militiæ duces ; qui ut Imperatoribus gra-
tificarentur, Christianos ubique vexabant. Potest
etiam scribi ἀτε ἐν δαίμονων καὶ αὐτῶν φίλοι, alio sen-
su ; id est, *multi utpote ex multis dæmonibus orti, eo-
rumque dæmonum amici*. Qui sensus verior vide-
tur. Respondet enim iis quæ sequuntur, ὁ δ' ἐξ ἑνὸς
εἶς, &c. Alludit autem Eusebius ad illud Evangelij ;
Vos ex patre dæmolo estis. In codice Fuk. ita legitur
hic locus οἱ μὲν γὰρ ἦσαν μυρίοι, πολλοὶ τε πολλῶν ἀτε
φίλοι δαίμονων. Quæ lectio & simplicior est & ve-
rior.

ἄλλοι δὲ οὐδ' ἦσαν. Ἰδεν οὐδ' ἐν εἶδιν. Imitatus hic
esse videtur Eusebius Dionysium Alexandrinum,
qui in Epistola Paschali de Macriani tyrannide ita
loquitur, ὁ μὲν οὐκ ἔστιν, ὁπότε μὴ δὲ λῶν, &c. quæ legun-
tur in lib. 7. historiæ Ecclesiasticæ cap. 23.

ἀπελέγχων, ἵππο τῶν κρείττωνων παλαιῶν νικητῶν.
Interpres post verbum ἀπελέγχων distinctionem ap-
posuit veritque, *re ipsa coarguit repressitque utpote
quod jam olim fuisset ab ipso Deo superatum*. Ego ve-
rò sublata distinctione interpretatus sum, *rebus ipsis
convincens, jam pridem à Deo fuisse superatum*. Le-
ctor igitur utram maluerit interpretationem eligeret.
Parum enim interest. Quomodo autem rebus
ipsis Constantinus dæmones superatos convicerit,
declarat statim Eusebius, cum ait eorum delu-
bra à Constantino esse spoliata, & Christianis do-
nata.

τοῖς νικητῶν ἐπιπέσει. Scribendum est ἐπιπέσει.

In Caput VIII.

καὶ ὁμαλῶ τοῖς παλίν. Scribendum est τοῖς παλίν
ex codice Fuk. & ex libro 3. de vita Constantini, ubi
hæc ad verbum leguntur.

πλάνης ἐπιουῦτο φῶραι. Procul dubio scribendum
est φῶραι. atque ita quoque emendandum est in li-
bro 3. de vita Constantini, ubi φῶραι legitur. In
codice Fuk. scribitur φῶραι.

τὸ μὲν γὰρ λυσιτελεῖ. Vox γὰρ delenda est, quæ
nec codex Fuk. agnoscit.

φάσματα κακίων ἡμερῶν καταστραμῆται. Non
possum probare versionem Interpretis, qui hunc lo-
cum ita transtulit : *Ad hunc modum igitur Imperator,
cum spectra illa improbitatis & nequitiæ, quæ in-
minum animi occiderat fuerant, palam sub omnium
oculis subiecit, &c.* Ego verò malim veterem
griecorum linguam, quæ in demoni illius populo
magis
clorū templo visebantur, detraxisset, &c. φάσματα
κακίων (sic enim accentus restituendus est) sunt in-
tegmenta vitiorum, quibus Gentiles impudiciti-
am suam prætexebant. Sic supra de simulachris dæmo-
num dixit Eusebius καπετα δαπονομιῶν τῶν φε-
ματῶν, καὶ πῶν εἰς τὴν ἐπιουῦτο μνηστικῶν μετὰ
φίλων τοῖς πάντων ὀφθαλμοῖς ἐδενύμηναι. Porro hic
locus ita emendandus est ex codice Fuk. ὅτι κατὰ
λαοπλάνου φάσματα κακίας.

οὕτω δὴ τὰ ἐν βραχέει. Scribendum est proculdu-
bio οὕτω δὴ τὰ ἐν βραχέει. Paulo post lego ἀγαθὸν
κουροσέφος absque particula conjunctiva. Alludit
enim Eusebius ad illum Hesiodi versum in operibus.
εἰρήνη τ' ἀγαθὴ κουροσέφος.

In Caput IX.

αὐτοῖς φιλοπόνοισι ἕξειετο. Subaudiendum est τὰ
δαίμοσι, vel certe τοῖς ἄλλοις, utrumque enim intel-
ligi potest; scribe etiam ἕξειετο. Porro in codice
Fuk. initium hujus capitis cum sine præcedenti om-
missum est, Scriptoris negligentia.

καὶ ἔγνωσαν προσηγνῆται. Lego καὶ ἰδύσαντο προσηγνῆται
καὶ ἀγαθῶν ἐπιουῦτων τὰ πάτρια. Hæc locutio di-
rior mihi videtur. Neque enim commode dici po-
test τιμῆν τὰ πάτρια; nec νοχόλα μαστε &c. con-
jungi potest cum θαλάμοις. Quare totum hunc lo-
cum libentius ita legerim; ἔθνη τε καὶ δῆμοι κατ' ἀρχὴν
καὶ πάντα τόπον, ἥδη τε κατ' οἶκους ἐν αὐτοῖς αὐτῶν τε-
μεῖοι τε καὶ θαλάμοις, ἀγαθῶν αὐτοῦ ἐπιουῦτων
τὰ πάτρια.

εἰς λιπὸντα καταπομίτων. Procul dubio scriben-
dum est καταπομίτων, quod non vidit Chliphor-
phonus.

των ὑψηλῶν. Vox est sacræ Scripturæ; libro 3. de-
gum cap. 12. & 13. Sic autem dicuntur simulachra
dæmonum, eo quòd fere in excelsis locis collecto-
tur.

οἱ πῶν μὲν πλάνην. Hucusque lacuna erat in co-
dice Fuk. qui hunc locum ita exhibet οἱ εἰ πῶν μὲν
πλάνην. Ego primam vocem delendam puto.

νευρῶν εἰδῶνα καμανόντων. Scribe καμάντων, ut le-
gitur in lib. 1. de vita Constantini cap. 33. ubi hæc
verbum repetuntur. Paulo post etiam scribitur
ἐπέσειον δαποιδῶν ἐν χυλῶ τῶν νηὶ ρίπας αὐτῶν, ut legitur
eodem loco, & in codice Fuk.

καὶ πρῶτον ὄντος. Diem Dominicum vocat pri-
mum, non solum eo quòd sit dies primus hebdo-

Sabbato dixit ἡτοιμάσουσα πάλιν ἀρχέγονον ἡμέραν, πάλιν ὅτι ἀναπέρασεν ἡβών· ἢ δὴ καὶ σφραγίσει τὸ ὄντι Φωτὸς γενέσθαι, ἐν ᾧ τὰ πάντα σωματικαί εἰσι, &c. elegantissimae, quae brevitatis studio praetermitti. Dies igitur lucis est Dominica, tum quod eo die lux primum creata est, tum quod eo die veritatis cognitionem accepimus per Spiritum sanctum, qui sub ignis imagine in fideles delapsus est & sine divisione divisus, ut ait ibidem Clemens.

αὐτὸς τε ἑαυτὸν διδάσκει. Id est, non contentus aliis praecipere, ipse ea facit quae docet, juxta praecipuum Evangelij.

Pag. 629. ἡτοιμάσει δὲ πάλιν ἡμέραν. Legendum est ἡτοιμάσει. Certe in codice Fuk. legitur ἡτοιμάσει.

μεγίστην τιμὴν καὶ ἀκαταμάχητον. Scribendum est μεγίστην τιμὴν καὶ ἀκαταμάχητον. Subauditur enim ἐκκλησία, ut patet ex libro tertio de vita Constantini cap. 49. Ex quo item corrigendum hic est κρατισθενούσας, quomodo etiam legitur in codice Fuk.

κοσμοεισρηγόριαν. In libro 3. de vita Constantini cap. 49. pro verbo κοσμοεισρηγόριαν, legitur εὐλαβίαν. Certe mira haec locutio est, μητροπόλει ἢ πάλιν ἐπινοήσας ἀντιόχου κοσμοεισρηγόριαν. Ac prima quidem fronte videri potest esse Enallage, pro ἡ ἐπινοήσας ἀντιόχου κοσμοεισρηγόριαν. Si quis tamen rem diligenter attenderit, fatebitur id ab Eusebio exaggerandi causa dictum esse. Tanta enim amplitudo erat urbis Antiochiae, ut conditorem suum Antiochum ornare potius, quam ornari eius nomine videretur.

Pag. 630. κατ' αὐτὸν δὲ τὸ σωτήριον μαρτύριον. Id est, ad ipsum locum Domini sepulchri. Sic enim Eusebius vocare solet sepulchrum Domini, ut patet ex lib. 3. de vita Constantini cap. 26. & 32. μαρτύριον proprie dicitur locus in quo condita sunt martyrum reliquia. Latini similiter confessionem dixerunt, quod idem est ac μαρτύριον. μαρτύριον enim latine confessor dicitur. Ita confessionem sancti Petri apud Anastasium legimus. Intra cap. 11. Eusebius vocat τῆς σωτηρίου ἀθανάσιος μαρτύριον.

ὡς ἐστὶν ἀπὸ τῆς θεοφανείας ἀντὶ τῆς ὕψους ἀναλήψεως. &c. Legendum est τῆς ὕψους ἀναλήψεως. Sequitur enim τῆς δὲ τῆς ὕψους ἀναλήψεως. &c. Porro in libro 3. de vita Constantini cap. 40. duas tantum speluncas memorat, cum tamen tres hic recenset. Nimirum illic sermo erat de Helena, quae in Bethleem & in Oliveti monte Ecclesias aedificavit. Hic verò de Constantino agitur, qui in loco Domini sepulchri magnificentissimam construxit Ecclesiam: cui etiam Ecclesias illas ab Helena aedificatas merito attribuit Eusebius, utpote quae ipsius sumptibus essent constructae.

τὸν δὲ τῆς ἐπιθεώσεως. Scribe meo periculo τὸ δὲ, supple σαμείον. Quod Interpres cum non animadvertisset, turpiter lapsus est. Emendationem nostram confirmat codex Fuk. Paulo post lego cum Interprete ἡτοιμάσει καὶ ἡτοιμάσει, ἔρονον τῆς βασιλείας, &c. quod rectius mihi videtur. Neque enim satis eleganter dicitur ἔρονον αὐτῶν.

καὶ αὐτῶν γένει. Legendum est αὐτῶν. Non otiose autem Eusebius post mentionem liberorum Constantini, addidit etiam eius genus: ob Dalmatium scilicet & Hanniballianum, qui erant ex genere Constantini, utpote fratris eius filij.

In Caput X.

μύσας θεολόγους ἀνδράς. Interpres veritatem se sacrarum literarum professionem consecraverunt, quod non probo μύσας sunt initiati, qui mysteria penetrunt. Θεολόγοι verò sunt qui alios initiant & mysteria ijs tradunt.

καὶ ἴσως ἐστὶν τὸ σφιν. Scribo καὶ ἴσως τὸ σφιν. ἔρονον ἀθίων φιλώσας. Sophistas Gentiles intelligit, qui in ejusmodi decennialium festivitibus Panegyricos Imperatoribus dicebant. Talis est Nazarij Panegyricus Constantino dictus in tertis quinquennialibus, seu quinto decimo Imperij eius anno, & quinquennialibus Caesarum. Talis item Themistij oratio in Valentis quinquennialibus, Sed & Claudius Mamertinus orationem praeparaverat quinquennialibus Maximiani Herculij, ut ipse testatur. In codice Fuk. legitur καὶ ἴσως τὸ σφιν.

ὑπερπιδεῖ αἰωνοῦ οὐρανίου. Hic locus corruptissimus, quem tamen levi negotio mihi videor emendasse. Scribo igitur ὅδ' οἷα σοφὸς κυβερνήτης ἐξήρχετο ὑπερπιδεῖ αἰωνοῦ οὐρανίου, &c. Id est, sublimis impera gubernaculum sedens. At Interpres nescio quid de xvo somniavit. Mox scribe ἴσως τὸ σφιν, ut ex codice Fuk. sic enim infra loquitur Eusebius.

In Caput XI.

ἐν τῷ βασιλικῷ τῷδε. Rhetores Graeci βασιλικὸς λόγους vocabant orationes de laudibus Imperatorum, quas Latini Panegyricas appellare solent. Earum methodum tradit Alexander Rhetor in libro περὶ ἐπιθειοτικῶν cap. 1. quod inscribi debet ἐπιθειοτικῶν λόγους. Extat hic liber inter Rhetores Graecos ab Aldo editus pag. 613. sed cum Menandri Rhetoris libro qui ejusdem argumenti est, male confusus. Porro in dicto capite Alexandri, citatur oratio Callinici Sophistae celeberrimi hoc titulo ἡ βασιλικὸς, in laudem Imperatoris Philippini filij, conscriptus. Id autem ex eo conjicio, quod Philippus Arabs periinde ac Callinicus fuit, & ignobili genere ortus: cuiusmodi fuisse Imperatorem illum cui Callinicus eam orationem dixit, testatur Alexander. Tempus etiam egregie convenit, cum Callinicus principatu Gallieni vixisset, teste Suida. Extat etiam Libanij βασιλικὸς, in honorem Constantij & Constantis ab eo scriptus, cum esset Nicomediae. Ad has igitur orationes alludens Eusebius, orationem hanc vocat βασιλικὸν σύγγραμμα. Sic in superiore capite βασιλικὸς ὕμνος πανηγύριος dicitur, eodem alludens, quod Interpres non intellexit. Sed & illud notandum est, hanc orationem ab Eusebio vocari βασιλικὸν σύγγραμμα, id est librum. Reverti enim libro similior est quam orationi, quippe quae nimia prolixitate modum orationis excedat. Proinde nequaquam mihi videtur ab Eusebio fuisse recitata.

σφιν τῆς ἀρετῆς. Scribendum est σφιν τῆς ἀρετῆς, ut legit Interpres.

ἀμφὶ τὸ σωτήριον τῆς ἀθανάτου μνήμης. Scribendum videtur ἀμφὶ τὸ σωτήριον μαρτύριον, ut in superiori capite dixit Eusebius: ubi vide quae notavimus. Scribi etiam posset ἀμφὶ τὸ σωτήριον μνήμα. Sic enim elegans erit allusio μνήμα τῆς ἀθανάτου μνήμης. Ita Eusebius in superiore capite μνήμα τῆς ἀθανάτου μνήμης & ἀβόλου.

& absolute ab Eusebio sumi pro salutari signo crucis: δι' ἑξῆς ἀρετῆς φωνηθείς, ut legitur in fine capituli noni, ubi tamen codex Fuk. habet σωτηρίας σαμίου.

ἑτοίς πασι. Non dubito quin scribendum sit ἑτοίς πασι ἀποδύλον ἢ χεῖ πλὴν αἰτίας. Quam emendationem confirmant sequentia mox Eusebii verba: Ἐπισημαίνω, inquit, nota sunt causa operum illorum, quae juxta sepulcrum Domini magnifice exstruxisti. Nam Christiani quidem eas cognitas habent, teque eo nomine magnopere mirantur. Gentiles vero ejusmodi opera derident. Male igitur in codice Fuk. scribitur ἑτοίς πασι, &c.

ὁμοίως τῶν δ. Christum intelligit, ut recte ad marginem notavit Interpres. Hæc autem dicuntur ex persona Gentium, qui Christianis Deorum & Heroum adulteria, rixas, cædes, inortem etiam ac sepulcra sibi objicentibus, ita respondebant. Si Dii nostri ob hujusmodi humanas calamitates respuecunt, vester quoque; perinde est respuecendus, quem damnatum, in ortum ac sepulchrum esse fatemini.

ἢ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντες. Malim scribere ἢ μόνον ἀλλὰ καὶ πάντες ἀποδύλον ἢ χεῖ πλὴν αἰτίας, &c. Hoc enim mihi videtur elegantius. At vulgata lectio eundem quidem habet sensum; sed frigidior est & inulsior. Infra tamen sic loquitur pag. 634. Paulo post lego δεξτεριῶς καὶ ἀριστεριῶς.

Pag. 634. ἔργων τοῖς λόγοις. Scribendum est procul dubio τοῖς λόγοις; & paulo post εἰς πάστας ἐκφέρει βούληται, & sic legitur videtur Interpres qui ita vertit: rei unius est religiose abs te gestarum rationes causasque hoc præsertim sermone explicare constituit. Sed vocem ἔργων male interpretatus est, quæ fabricas hic significat seu aedificia, quæ à Latinis etiam opera dicuntur. Hic enim ex professo agit Eusebius de Basilica, quam Constantinus Hierosolymis nostro opere ædificavit. Porro, hic locus plane confirmat emendationem nostram quam supra proposuimus: ἑτοίς πασι ἀποδύλον ἢ χεῖ πλὴν αἰτίας. In codice Fuk. scribitur ἔργων τοῖς λόγοις καὶ τὰς αἰτίας παρῶν μοι λόγος τοῖς πασι ἐκφέρει βούληται.

ἀνθρώπων ὑπερβύθη. Addenda hoc loco vox φύσις, quæ in superiore linea male collocata est. Quod confirmat codex Fuk.

Ἐπεὶ λόγος παρῆν. Interpres vertit: Nisi verbo Dei in lucem edita fuissent. Sed hæc interpretatio non satis exprimit Græcæ vocis proprietatem. Quare malim vertere: nisi verbo Dei adstiterent. Metaphora enim est à famulis, qui ubi dominus evocaverit, statim præsto sunt. Itaque hoc verbum παρῆν, recte dicitur de creatione rerum. Dixit enim Deus fiat, & facta sunt. Porro hunc locum emendavi ex codice Fuk. Cum enim antea legeretur: καὶ ἡ δαμῶν ἡ δαμῶς ἐν, correxi ἡ δαμῶν ἡ δαμῶς ἐν.

Pag. 636. οἱ ἰεροὶ λόγοι. Sic etiam codex Fuk. pro ἱεροῖς. μίσην τινὰ φοροῦμεν. Mediam vocat filii potentiam inter Deum Patrem & res creatas, non quod alia sit Filii virtus ac potentia à virtute ac potentia Patris. Nam Eusebius divinam Filii potentiam diserte hic appellat; sed mediam vocat, quia Pater per se nihil facit, sed omnia per Filium. Itaque veteres Theologi monarchiam Patri tribuebant; Filio verò administrationem seu οἰκονομίαν, ut docet Tertullianus adversus Praxeam. Vide infra caput 12. ubi Filium rursus vocat medium, & veluti vin-

culum quoddam, quo res creatæ cum ingenito Patre copulantur. Ac ne quis forte Eusebium hic reprehendum putet, eodem plane modo loquitur Alexander Episcopus Alexandrinus in Epistola ad Alexandrum Constantinopolitanum: ἀρχαιοῦτες οἱ ἀνίσκητοι, οἱ μακρὸν ἂν εἴν μεταξὺ πατρὸς ἀληθῆτος, καὶ τῆς κτισθέντων ὑπ' αὐτῆς ἐξ ἑσθῆτων, λογικῶν τε καὶ ἀλόγων. ὧν μεστίνουσα φύσις μοῦ οὐκ ἔστι, &c. Idem pluribus declarat Eusebius in lib. 1. adversus Sabellium: Ἐπισημαίνω quia non sufficiebat Pater, ideo genuit filium: sed quia non sufficiebant ea quæ facta sunt sufficere non nata virtutem. Ideo per mediatorem loquimur. Quare? quia non poteramus propinquare non nato, &c. Hæc tamen optime refutat Athanasius in oratione tertia contra Arianos pag. 397.

ἑρατάτα ἄρα. Scribendum omnino est πρῶτα & δευτέρως ἄρα καὶ ἑρατάτα.

εἰ μὴ τοῖς πασι. Maximam huic loco lucem attuleris, si particulam addas hoc modo: ἢ εἰ μὴ τοῖς πασι ὑποκειται οὕτως. Id est: Nam sive singula elementa propriam habent substantiam, sive una eademque omnibus subest materia, &c.

τῆς πρὸς ἄλλα μαχῆς. Scribo τῆς πρὸς ἄλλα μαχῆς αὐτὰ διαλύσας, &c. vel certe καὶ τῆς πρὸς ἄλλα μαχῆς.

ἄμφω τῆς ἁρμονίας συνῆγαγόν. Mallem ita interpungere εἰς ἁρμονίας συνῆγαγόν μίαν.

εἰς μακρὸν αἰῶνα. Lego uno verbo: εἰς μακροαἰῶνα ζωῆς ἀθανάτου βίου διζήσασθαι. Qua voce usus est Eusebius supra.

φθαρτῆς καὶ ἀλογίστου. Maluissimè dicere ἀναιδήτης, pag. 637. quod & in versione mea secutus sum.

τὰς τέτων ἡμετέρας. Delenda sunt duo potestima vocabula, quæ ex superiore linea repetita, male huc irreperunt. Possent etiam scribi ἡμετέρας καὶ φθαρτῆς.

πλάττει τὴν μήνην. Scribendum puto πλάττει τὴν μήνην ἢ πάντας ἀετῶν, &c. Et sic postulat ordo syntacteos.

τοῖς δεξτεριῶν τὰ διζήσασθαι, μένα σμύδιων. Voces sunt proprie ad musicam pertinentes, de quibus præter ceteros Boethius in lib. 1. de Musica, ubi de Synaphe & Diazeuxi agit. At Interpres lapides frontales hic nobis obtrufit; quo nihil absurdius. Pro voce δεξτεριῶν scribendum videtur τένοις. Prænc omiseram monere scribendum hic esse ἔργων τε καὶ παναρμοσίον, &c.

εὐκταῖον ὑπερβύθη φύσιν. In codice Fuk. scribitur εὐκταῖον rectius.

τὸ τε δεξιῶμασι παντοῖσι. Interpres vertit: modo herbarum formis cuiusque modis illustrando. Quod equidem non probo. Ac mihi videtur Eusebius varias terrarum figuras potius intelligere. Alia enim Europæ, alia Asiæ, alia Africæ figura est. Jam in his partibus, singule provinciæ suas habent figuras, quas hujus universi conditor Deus ipsis indidit; orbem terrarum velut hortum quendam amœnissimum in varias partitus areolas. Potest etiam hoc nomine, varius terræ habitus ac vestitus designari. Nam terra modò herbis virefcit, modò segetibus flavescit: hic silvis opaca est, hic hortis amœna.

τί με δεῖ. Scribendum puto τί με δεῖ μοι. Id est: Sed quid ego præsumo, &c. quæ dicendi forma magnam habet ἑμφασιν, cum orator seipsum quasi reprimit atque objurgat. Codex Fuk. τί με δεῖ.

In Capite XII.

Fig. 638. ἀνώτατον αὐτὸ δὴ. Verba videntur effectransposita, atque in hunc modum restituenda: ἢ δ' ἐνδεῖσι διδα- σκαλία αὐτὸ δὴ τὸ τῶν ἀγαθῶν ἀνώτατον, πάντων τ' αἰτίον, &c.

ἢ δ' ἐνδεῖσι, ἢ ἐν αἰθέρῃ. Aethera à caelo veteres distinguerunt, eoque nomine elementum ignis designabant. Sic Anaxagoras, ut refert Aristoteles in libro 3. de caelo: quem tere omnes postea secuti sunt praefer Peripateticos. Nam Peripatetici substantiam caeli aethera vocabant, ut docet Aristoteles de mundo; eamque quintum elementum esse dicebant. Idem ait Heraclides in Allegoriis Homeri: Peripatetici, inquit, ἀγνὴν φύσιν αἰθέρα καλεῖται, ἢ δ' ἐνδεῖσι διδασκαλία αὐτὸ δὴ τὸ τῶν ἀγαθῶν ἀνώτατον, πάντων τ' αἰτίον, &c. quintum elementum esse agnunt. Ignis enim qui Graece est αἰθήρ, sursum fertur natura: Sol verò & Luna non item. At Stoici aethera etiam ipsi vocarunt elementum ignis; idque totius mundi principale, seu τὸ ἡγεμονικὸν esse censuerunt. Censorinus, seu quis alius auctor in capite 1. de naturali institutione: Mundi principale Solem quidam putant, ut Cleanthes: & Chrysippus aethera, cuius motu perenni subiecta tenentur & administrantur. Et ipse quidam aether nihil patitur. Sic etiam Eusebius usurpat infra hac pagina. Augustinus in Sermone 147. de Tempore.

τὸν μόνον ἀληθῆ θεόν. Non quòd Filius non sit verus Deus, sed quòd Dei nomen proprie pertinet ad Patrem, utpote fontem & auctorem Deitatis. Quòd verò Eusebius nos in Epistola ad Euphrasionem dixit Filium non esse verum Deum, ut ei obijcit Athanasius, & Patres septimae Synodi; id omnino ferri non potest. Etsi enim Pater proprie DEUS dicitur, itaq; quiescens Deus simpliciter & absolute dicitur, statim Patrem intelligamus, Filius tamen non minus verè DEUS est quàm Pater, quippe cùm Patris ac Filii una eademq; sit divinitas. Certe Eusebius Filium verum Deum esse diferte dicit in lib. 1. contra Marcellum de Ecclesiastica Theologia cap. 10. Quamvis in sequenti capite non nihil minuit de iis quae supra dixerat. Christi verba in Joannis Evangelio sunt haec de Patre: Hac est autem vita aeterna, ut cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.

ὁπρῶτι μὲν οἰκονομίας ἀλλότριον. Jam supra ostendimus, veteres Theologos Deo Patri attribuisse Monarchiam, Filio verò οἰκονομίας, seu dispositionem. Certe Patris proprium est imperare: Filii verò qui Patris sapientia est, proprium est cuncta disponere. Proinde Patris quidem quietem ac beatitudinem propriam esse agebant, Filii verò operationem. Non quòd Pater ipse non operaretur; sed quòd Pater quidem incognita & arcana, Filius verò manifestiora nobis operaretur, ut explicat Marius Victorinus in lib. 1. adversus Arianos. Et veteres quidem Theologi ante Concilium Nicænum, Filium ὑπερίπτεον & ὑπερῶνον vocabant: postea verò hæc nomina refugerunt, ut patet ex Chrysothomo in Sermone de Sigillis.

ἢ ἀνωτατάθην. Apparet scribendum esse αὐτὸ ἀνωτατόθην. In codice Fuk. scribitur ἀνωτατάθην una voce. ἀνωτατόθην λόγῳ ἀρρητῷ. Procul dubio scribendū est λόγῳ ἀρρητῷ, ut paulo post dicit Eusebius.

A ἰσοχρῆσει τὰ σύμπασι ζῶσι. Postrema vox delenda Eusebio est, nisi malis scribere ζῶσι. Hic enim de animalibus praeipue loquitur.

τοῖς δ' αὐτὸν ἑαυτὸν οἰκεῖν. Scribe disjunctis vocibus τοῖς δ' αὐτὸν ἑαυτὸν οἰκεῖν, τοῖς δ' αὐτὸν ἑαυτὸν οἰκεῖν, τοῖς δ' αὐτὸν ἑαυτὸν οἰκεῖν, τοῖς δ' αὐτὸν ἑαυτὸν οἰκεῖν.

καὶ τοῖς μὲν θνητοῖς. Non dubito quin Eusebius scripserit: καὶ τοῖς μὲν θνητοῖς καὶ ἀποθανόντων ζῶσι ἀνωτατόθην, τοῖς δ' ἀθανάτοις μὲν τὴν παρῆρτον, quomodo etiam legisse videtur Interpres.

τὰ κῆτω, ἢ μετ' αὐτὸν ἀκολούθως. Hoc loco verba videntur esse transposita, quae ita construo, τοῖς ἐκείνοις ἐνίμασιν ἀκολούθως, τὰ κῆτω, ἢ μετ' αὐτοῖς () ἑξῆς κῆτω. Paulo post ubi legitur εἰς μὲν τὴν οὐρανόν, delenda est vox μέν, quippe quae statim occurrit.

ὅσα πατὴρ ἀγαθόν. Longe major erit elegantia, si ἑξῆς vocem addideris hoc modo: ὅσα πατὴρ ἀγαθόν, ἀγαθόν δὲ ἀποθνήσκουσιν, &c. Atque ita Eusebium scripsisse pro certo habeo. Sic enim supra locutus est non semel.

ἀπὸ ψυχῶν ἢ σώματι ἀψύχῳ. Etiam hic transposita est particula. Scribe igitur ἀπὸ ψυχῶν εἰς μὲν ἀψύχῳ, ἢ τῷ σώματι, &c. Nisi malis eam particulam penitus expungere. Deest certe in Fukeiano.

πολλὰς δὲ ὡσεὶ ἀνεπίστατους. Male Interpres vertit facultates. Nam Eusebius, quas hic δὲ ὡσεὶ dixit, in sequenti membro Deos appellat. Vertendum igitur erat potestates. Sic enim Latini vocant demones, quos Graeci δὲ ὡσεὶ vocare solent. Servius in libro 3. Aeneidos: Nam potestates, inquit, alia caelestes sunt, alia terrena, alia permixta. Et in libro 4. Nam potestates aut terrena sunt, aut aera, aut aethera. Chalcedius in Timaeum Platonis pagina 97. Quae potestates, inquit, aethera aetherae sunt demones, remoti à visu nostro & ceteris sensibus. Eadem voce utitur Augustinus in libro 10. de civitate cap. 26. Et in Epist. ad Volusianum, Apulejus in Apologia. Longinianus in Epist. ad Augustinum. Et Amm. Marcellinus in libro 21. Apud Graecos verò nihil frequentius occurrit. Hieronymus in caput 2. Joelis: Ad dexteras, inquit, & à sinistris virtutes & fortitudines Dei legitimus: quas Graeci δὲ ὡσεὶ vocant, &c.

δὲ μὲν δὲ ὅσα νήπιον. Scribe meo periculo εἰ μὲν δὴ, ὅσα νήπιον πολλῶν ἀνδρῶν παῖδες, &c. Quod idem est, ac si diceret: εἰ μὲν δὴ πολλοὶ εἰσι. In codice Fuk. scribitur δὲ μὲν δὲ ὅσα, &c. πολλῶν ἐπιπέδων. Dεσυν. optime.

ἢ ἀνὸς πολυμερῆς ἕσα. Scribendum est ἢ ἀνὸς πολυμερῆς, &c. Mox post verba illa πῶς γὰρ apponenda est interrogacionis nota, quod non vidit Interpres.

τὸν ἀληθέατ ὁ κῆρξ. Joannem Evangelistam intelligit, cujus verba paulo ante laudaverat: In principio erat Verbum, &c. Quae quidem verba, nunc ἑξῆς φραστικῶς exponit Eusebius.

δὲ ἐπέκεινα λόγου ἡμετέρου. Interpres verba sic construxit: ὁ ἐπέκεινα λόγου. Vertit enim: qui dicendo exprimit nequit. Quod non placeo. Mallet itaque verba aliter construere, ut ἡμετέρου λόγου dicatur, id est, principium & auctor Verbi. Eusebius certe Deum Patrem vocare solet τὸν ἐπέκεινα πάντων. Sane hoc loco Verbum

rium, quæ Eusebius noster de suo adjecit. Sane A Porphyrius cum de humanis victimis ageret, & de Atheniensibus loqueretur, hoc exemplum omittere non debuit. Leus quidam olim fuit apud Athenienses, Orphei filius ut ait Suidas; qui cum Attica fame laboraret, responsumque esset ab Apolline Delphico, urbem non aliter salvam fore, nisi quispiam ex civibus filias suas Diis immolaret, tres filias virgines pro salute urbis maectandas obtulit, Phasitheam, Theopen & Eubulen. Alianus in libro 12. variaz historiaz cap. 28. pro Phasitheâ, Praxitheam nominat. Nihil frequentius occurrit apud Græcos oratores, quam harum Lei filiarum mentio; ut apud Aristidem in Panathenaiico, Libanium in Declamatione 13. Demosthenes seu quis alius auctor in oratione quæ ἐπιτὰς ἐπιγράφεται in- scriptione, hunc Leum inter ἐπαύμιους seu tribuum conditores annumerat, à quo Leontis tribus nomen accepit, sic enim ait: ἀπὸ τῶν ἐν εὐκλειῶν τῶν μνησθέντων τὰς λέωνόρας, ὡς αὐτὰς ἴδουσαν σφαζόντων τοὺς πολίτας ὑπὲρ τῆς χώρας. Meminit etiam Clemens Alexandrinus in Protreptico, Gregorius Naz. in carmine de virtute, & ex recentioribus Leopardus in lib. 19. cap. penultimo.

ἢ πλὴν ἐρεχθίδος θυγατέρα. Erechtheus Pandionis filius sex habuit filias; Protopeniam, Pandoram, Procrim, Creulam, Orithiam & Chthoniam. Harum duæ natu maxima, Protopenia scilicet & Pandora, cum hostilis exercitus ex Beotia in Atticam irrupisset, se pro salute patriæ maectandas obtulerunt. Quas Athenienses magnis honoribus post mortem coluerunt, & Virgines Hyaciathidas appellarunt, eo quod immolatae fuissent in Atticæ pago Hyacintho, supra Sphendalentiū pagum. Ita scribit Phanodemus in libro 5. rerum Atticarum, teste Suida in voce παρθένου. Ex quo lucem capit Ciceronis locus in oratione pro Sextio, ubi ait: Mortem quam etiam virgines Athenis, Regis opinor Erechthei filia pro patria contempserit decipitur, ego viri consularis, &c. Diodorus Siculus in lib. 17. φασίωσιν μὲν ἔχειν ἄνθρωπον, δὲ ἐν τοῖς ἑσπερίοις μνήσασθαι τὰς λέωνόρας, τὰς ἑκαὶ δίδωσιν, ἢ τὸν δᾶνατον ἐκείνην ὑπομείναν ἑκατὴ μὲν ἀνάγκησιν παθεῖν πλὴν παρθένου. Meminit etiam eorum Demosthenes, seu quis alius in oratione quæ ἐπιτὰς ἐπιγράφεται in- scriptione, hunc Leum inter ἐπαύμιους seu tribuum conditores annumerat, à quo Leontis tribus nomen accepit, sic enim ait: ἀπὸ τῶν ἐν εὐκλειῶν τῶν μνησθέντων τὰς λέωνόρας, ὡς αὐτὰς ἴδουσαν σφαζόντων τοὺς πολίτας ὑπὲρ τῆς χώρας. Meminit etiam Clemens Alexandrinus in Protreptico, Gregorius Naz. in carmine de virtute, & ex recentioribus Leopardus in lib. 19. cap. penultimo.

ἢ πλὴν ἐρεχθίδος θυγατέρα. Erechtheus Pandionis filius sex habuit filias; Protopeniam, Pandoram, Procrim, Creulam, Orithiam & Chthoniam. Harum duæ natu maxima, Protopenia scilicet & Pandora, cum hostilis exercitus ex Beotia in Atticam irrupisset, se pro salute patriæ maectandas obtulerunt. Quas Athenienses magnis honoribus post mortem coluerunt, & Virgines Hyaciathidas appellarunt, eo quod immolatae fuissent in Atticæ pago Hyacintho, supra Sphendalentiū pagum. Ita scribit Phanodemus in libro 5. rerum Atticarum, teste Suida in voce παρθένου. Ex quo lucem capit Ciceronis locus in oratione pro Sextio, ubi ait: Mortem quam etiam virgines Athenis, Regis opinor Erechthei filia pro patria contempserit decipitur, ego viri consularis, &c. Diodorus Siculus in lib. 17. φασίωσιν μὲν ἔχειν ἄνθρωπον, δὲ ἐν τοῖς ἑσπερίοις μνήσασθαι τὰς λέωνόρας, τὰς ἑκαὶ δίδωσιν, ἢ τὸν δᾶνατον ἐκείνην ὑπομείναν ἑκατὴ μὲν ἀνάγκησιν παθεῖν πλὴν παρθένου. Meminit etiam eorum Demosthenes, seu quis alius in oratione quæ ἐπιτὰς ἐπιγράφεται in- scriptione, hunc Leum inter ἐπαύμιους seu tribuum conditores annumerat, à quo Leontis tribus nomen accepit, sic enim ait: ἀπὸ τῶν ἐν εὐκλειῶν τῶν μνησθέντων τὰς λέωνόρας, ὡς αὐτὰς ἴδουσαν σφαζόντων τοὺς πολίτας ὑπὲρ τῆς χώρας. Meminit etiam Clemens Alexandrinus in Protreptico, Gregorius Naz. in carmine de virtute, & ex recentioribus Leopardus in lib. 19. cap. penultimo.

Ita Apollodorus in Bibliotheca, Hyginus fabula 46. & 238. apud quem corruptum est Chthoniæ nomen. Has tres Erechthei filias Chthoniæ sorores, Euripides in Erechtheo ζῆλον & περιπρόδον vocaverat, ut testatur Hesychius, easque post mortem in Hyadas esse conversas sinxerat. Theon in A-

rati Phænom. ἐν ἐπιτὰς ἐπιγράφεται in- scriptione, hunc Leum inter ἐπαύμιους seu tribuum conditores annumerat, à quo Leontis tribus nomen accepit, sic enim ait: ἀπὸ τῶν ἐν εὐκλειῶν τῶν μνησθέντων τὰς λέωνόρας, ὡς αὐτὰς ἴδουσαν σφαζόντων τοὺς πολίτας ὑπὲρ τῆς χώρας. Meminit etiam Clemens Alexandrinus in Protreptico, Gregorius Naz. in carmine de virtute, & ex recentioribus Leopardus in lib. 19. cap. penultimo.

Male Interpretes Alogopolim verterunt. Nam Porphyrius, cujus verba hic usurpat Eusebius, urbem Romanam ita appellavit more sæculi sui, ut jam pridem notatum est à Josepho Scaligero in animadversionibus Eusebii pag. 53. Certe Libanius in oratione quæ βασιλικὴς inscribitur, urbem Romanam sic nominat. Porro quod ait Porphyrius, Romæ in Jovis Latariis festo aut horum aetate hominem immolatum fuisse, confirmat etiam Lactantius in lib. 1. cap. 21. Significat, inquit, Latariis Jovis & nunc sanguine colitur humano. Prudentius in lib. 1. contra Symmachum.

Funditur humanus Latari in munere sanguis. De hoc festo loquitur Dio Cassius in lib. 43. p. 331. ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ὁ πολιάρχος τὰ λατρία ἐστὶν ἀλλοῦ προσήκει τῷ αὐτῷ, ἢ τὸ πᾶν ἐκείνην ἡμετέραν ἐπίσησε. Celebrabantur autem Lataria mente, ut opinor Decembri. Quippe eo mense munus gladiatorium edebatur, ut discimus ex Calendario Heruuartii. Mos autem erat in Latariis sacro, ut gladiatoris qui in pugna fuerat occisus, et croorad- huc calidus Jovi libaretur, & quasi in tacem ejus jacretur, ut scribit Cyprianus in libro de Spectaculis & Tertullianus in Apologetico cap. 9. Illis- tris est Justinus locus in Apologia ad Senatū, ubi de hoc sacro loquitur: τὰ ἴσα τῷ παρ' ἡμῶν στυμμῆσι εἰδόμενῳ ἢ κ' μόνον ἀλλοτρίῳ ζῶντι αἵματα προσπαίεται, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων, ἢ τῶν παρ' ἡμῶν διασημοτατῶν ἢ ἄλλων, ἢ τῶν ἀπὸ τῶν πλείων προσγυμνῶν τῶν ἡμετέρων ἀνθρώπων. Id est: eas faciem et qua a vobis sunt eisdem idolo quod colitur. Cui non solum animalium sanguis aspergitur, sed etiam humani cruor: ut ostendat vos clarissimo ac nobilissimo hanc ex hominum occisuram sanguine libationem faciente. Ex quo loco colligimus, Priorem Urbanum hoc sacrificium peregrisse: nec hominem Jovi immolatum fuisse, ut ait Porphyrius, sed tantum gladiatoris in arena occisi sanguinem Jovi propinatam.

ἢ πλὴν ἐρεχθίδος θυγατέρα. Hujus loci sensum non est al- secutus Interpres, qui vertit: & nihilominus trecentos alios sacrificio adoluisse. Atqui ἐπιτὰς ἐπιγράφεται proprie dicitur de patribus, qui liberos Dns immo- landos tradunt, ut de Leo Atheniensi supra vidimus. Cum igitur nobiles in Africa trecentos pueros Diis maectandos obtulissent, ait Diodorus trecentos alios ab aliis itidem oblatos fuisse, ut suam erga Deos pietatem non minus quam pro- teres illi testificarentur. Ceterum malim legere ἑκατόσις pro τετρακοσίσι. Certe aut hic scribendum est διακοσίσι; aut suprâ pro διακοσίσι, scribendum est τετρακοσίσι.

ἢ πλὴν ἐρεχθίδος θυγατέρα. Scribendum puto ἀπὸ τῶν ἐρεχθίδων τὸν δᾶνα, quam Scripturam in interpretatione mea securus sum. Fallitur autem Eusebius noster. Neque enim à populis Aboriginibus, sed à Pelagiis Deos id postulasse scribit Dionysius Halic. pag. 16. nec jugulatos ab his homines, sed extra pa-

triam ablegatos. In codice Fuk. deest vox αὐτῶ.
Ἐπιπροσέειν τῆς γεωπείους. Certe sub initium Imperij Dioeletiani in Gallia Rusticani conjuratione inter se facta arma arripuerant, & itinera infestabant.
Bac audatum sibi nomine imposto, ut scribit Orosius Eutropius & Mamertinus in Panegyrico Maximiani. Porro ex hoc Eusebij loco discimus, id genus latrocinij per totum fere orbem Romanum grassatum fuisse.

A est ταῦτητοι χρώματ, οὐδ' ἐφ' αὐτοί &c. Qua emendatione nihil certius. Nam Eusebium de corpore hic loqui, sequentia plane demonstrant. Atque ita in codice Fuk. scriptum inveni.

ἐ μὲν δὲ διδασκαλίαι. Lego ναὶ μὲν ἐ διδασκαλίαι. Sic enim Græci loqui solent. Ita certe habet codex Fuk.

In Caput XV.

τῆς μὲν θάνατον ἀναμνήσεως. Scribendum est ἀναμνήσεως ut legisse videtur Interpres. Mox legendum est μὲν δὲ πῶ τοῦτων θιώρειαι, ut est in codice Fuk.

κρημίν & τε, τῶτο αὐτό. Transposita hic sunt vocabula, ut passim in his libris accidisse jam monui. Scribo igitur κρημίν & αὐτῶ τε τοῦτω οἶα μὲν γὰρ βασιλεύς, &c. In codice Fuketij κρημίν & τοῦτω αὐτῶ &c.

ἀφάνης ὢν γενοίαι. Alterutrum horum verborum delendum est.

ἐ ὅταν αὐτὸς εἶαυτῶ. Procul dubio scribendum est, ἐ ὅτ' ἀν αὐτοῖς εἶαυτῶ τα φρέοντα διαφράζατο, prorsus necessaria emendatione, quam sequentia plane confirmant.

δουὶν γάρ λειπομένων τῆ τέλει. Non probo versionem Interpretis, qui hunc locum ita reddidit: Nam cum dua rationes abundi ex hac vita sibi relique essent. Quasi in Græco legeretur τῶν τελῶν. Sensus igitur Eusebij hic est, cum duorum alterum à Christo necessario faciendum esset in existit vita, ut scilicet aut corpus suum morti penitus consumendum dederet, aut se morte superiore declararet, &c. Vides quàm diversus hic sensus sit ab illo Interpretis. Neque enim duplex ratio exundi è vita Christo suppetebat, sed unica; mors scilicet. Quippe omnes, ut ait Poeta, una manet mors. Verùm in morte, duorum alterum Christo faciendum supererat, ut vel morti penitus succumberet, corpusque suum ei tanquam opima spolia traderet; vel se morte superiore ostenderet, & corpus suum, velut prædam ex faucibus mortis eriperet. Adde quòd Eusebius paulo ante demonstravit, mortem necessario fuisse Christo subeundam. Si enim corpus suum clam & quasi furtim ex hac vita subducere voluisset, omnes procul dubio spectum illum fuisse, non autem verum hominem credidissent. Alias præterea rationes affert, quibus id adstruat. Quibus expositis ita demum concludit. Has omnes ob causas, inquit, quando quidem prorsus necesse erat ut corpus illius exitum Deo dignum sortiretur, mortem suam Christus ita dispensavit. Duorum alterum in fine hujus vitæ ipsi faciendum erat, & cetera, ut jam dixi. Et hæc quidem optime inter se coherant. Interpretis autem expositio, ab Eusebij mente prorsus aliena est, cum Eusebius non duplicem ex hac vita ditedendi rationem, sed unicam Christo relictam fuisse demonstraverit.

In Caput XIV.

Pag. 649. ἄλλως θεοῦ διωκμένοις. Totus hic locus ita emendandus est, ἄλλως τε οὐ διωκμένοις ἢ μη βουλομένοις, ἢ ἢ ἀπάταν ἡμισουργοῦν τε ἐ ποιητῶν ὑποφύειν, ἐ μὲν δὲ ἀνθρώπιου χημάτῃς τε ἐ εἰδού, ἡμῶν τὸν ἴφρηον. In cod. Fuk. legitur ἄλλως πως οὐ διωκμένοις.

ἐ ταῦτα π. Procul dubio scribendum est κατὰ ταῦτα π. Id est, eodem modo Des sermo sese ostendit. Ita plane codex Fuketij.

Pag. 650. αὐτῶ ποιημασοφία; ἢ ἀνθρώπων. Naturam humanam quam Christus assumpit, Eusebius vocat τὸν ἀνθρώπων, eo more quo Latini Patres de Christo dicere solent, quòd hominem assumpserit. Sic paulo ante usurpat Eusebius, cum ait: διό γὰρ αὐτοῦ οὐ προσβλήσῃτο ἀνθρώπου. Occurrit etiam infra.

ἐ μὲν δὲ ἀλόγῃ. Hæc verba desunt in codice Fuk. & à Scholiaste addita mihi videntur.

μείων πάλιν αὐτοῖς. Etsi hic locus vitio caret, tamen non possum omittere lectionem quam in Fuk. codice reperi, μείων αὐτῶ πάλιν αὐλοσίοις, &c. quam quidem scripturam verioremi puto. Paulo post, ubi legitur ἐ δα λῶ τὸ ἀνθρώπειον σκεῦθ, vocem addidi ex codice Fuk. qui sic habet ἐ δα λῶ αὐτῶ τοῦ, &c.

Pag. 651. τῶ θητῶ πάλιν αὐτῶ διαγομένον. Scribendum est διαγομένον, ut legitur in codice Fuk.

ταῦτη τε πολὺ πλέον. Scribo ταῦτη γε ἐ πολὺ πλέον. In cod. Fuk. scriptum est ταῦτη πολὺ πλέον. Atque ita locutus est Eusebius paulo ante.

αὐτὸ ἐπὶ τῶ χάνων. Verbum αὐτοῦ ζῶν, & quod sequitur αὐτὸ φῶς scribendum est continue instar unius vocabuli, hoc est, ἐφ' ἑ ut Græci dicunt. Porro in editione Genevensi confusus erat locus vitio Typographorum, quem nos ita restitimus, παντῆς οὐ ἀν ἐφ' αὐτοῦ. Atque ita plane legitur in codice Fuketij.

πῶτη τὸ ἐχρώματ. Procul dubio scribendum

Pag. 651. Non probo versionem Interpretis, qui hunc locum ita reddidit: Nam cum dua rationes abundi ex hac vita sibi relique essent. Quasi in Græco legeretur τῶν τελῶν. Sensus igitur Eusebij hic est, cum duorum alterum à Christo necessario faciendum esset in existit vita, ut scilicet aut corpus suum morti penitus consumendum dederet, aut se morte superiore declararet, &c.

Vides quàm diversus hic sensus sit ab illo Interpretis. Neque enim duplex ratio exundi è vita Christo suppetebat, sed unica; mors scilicet. Quippe omnes, ut ait Poeta, una manet mors. Verùm in morte, duorum alterum Christo faciendum supererat, ut vel morti penitus succumberet, corpusque suum ei tanquam opima spolia traderet; vel se morte superiore ostenderet, & corpus suum, velut prædam ex faucibus mortis eriperet. Adde quòd Eusebius paulo ante demonstravit, mortem necessario fuisse Christo subeundam. Si enim corpus suum clam & quasi furtim ex hac vita subducere voluisset, omnes procul dubio spectum illum fuisse, non autem verum hominem credidissent. Alias præterea rationes affert, quibus id adstruat. Quibus expositis ita demum concludit. Has omnes ob causas, inquit, quando quidem prorsus necesse erat ut corpus illius exitum Deo dignum sortiretur, mortem suam Christus ita dispensavit. Duorum alterum in fine hujus vitæ ipsi faciendum erat, & cetera, ut jam dixi. Et hæc quidem optime inter se coherant. Interpretis autem expositio, ab Eusebij mente prorsus aliena est, cum Eusebius non duplicem ex hac vita ditedendi rationem, sed unicam Christo relictam fuisse demonstraverit.

ἐ τῶ παντῶ θρώματ. Malim scribere ἐ ἡσπιθ θρώματος αἰχίσιν παῖσ αὐτῶ πῶ τῶ παντῶ βίου κατὰ στροφῶν.

εὐδὲ φωτῶ τὸ κτίξεν. Scribendum est τὸ σκοτίζεν ut habet codex Fuk

εἰ τι ἀκωσθον. Addendum est necessario vocabulum ἀκωσθον τι σκεῦθ. Certe in codice Fuk. legitur εἰ τι σκευθον ἢ μὲν ἐ πῶ δὲ κρείττον σκευθον τι, quomodo etiam legit Christophorus. Paulo post codex an iij

Fuk. habet *αὐτὸν καὶ ἀδιάφορον ἔχει τὸν τε πύργον*, non ut in editione Genevensi legitur *διὰφοροῦν τε πύργον*.

Ἰσῆες πλὴν οἰκονομίαν. Hoc loco *οἰκονομία* ab Eusebio sumi videtur pro morte seu passione Christi. Sic paulo antea dixit de Christo, *τὸ αὐτὸ τοῦ θεοῦ οἰκονομῆται*. Vide quæ notavi ad librum 1. historiæ Ecclesiasticæ, ubi vocabulum *οἰκονομία* non solum de nativitate, sed etiam de morte Christi sumi solere, pluribus exemplis probavi. Certe Epiphanius Sacramentum Eucharistiæ vocat *λατρείαν τῆς οἰκονομίας*. Id est, cultum Passionis Dominicæ, eo quod in hoc præcipue Sacramento Christi passio à Christianis colatur.

τὸ μὲν σῶμα πρὸς βραχὺ καταλιπὼν. Hæc benigna interpretatione adjuvanda sunt. Christus enim ne minimo quidem temporis puncto corpus suum reliquit. Quippe qui, ut vulgo dici solet, id quod semel assumpsit, nunquam dimisit. Sed corpus suum animæ consortio destituit aliquantisper passus est. **M**ox codex Fuk. habet *καὶ τὸ θνήσκον θανάτῳ ἀπεδύετο*. Ego verò mallem scribere *καὶ τὸ θνήσκον τῷ θανάτῳ παραδύετο*.

Pag. 654. *αἰδὼν ἔφαθεν*. Christus enim resurgens à mortuis, perspicue declarabat vitam æternam, quam cunctis hominibus prædicaverat, omni morte superiores esse. Atque hoc Interpres non intellexit; qui licet alioqui satis elegans, à verò tamen sensu plerumque aberrat: adeo ut in hac quidem parte longe inferior videatur hujus panegyrici versio interpretatione historiæ Ecclesiasticæ.

καὶ γὰρ τὸς μίλλοντας. Malim scribere *καὶ γὰρ*. Id est, oportebat. Quam scripturam secutus videtur Interpres.

ὡς αὐτὸ τὸν Ἰθνησι προεκαταβλήθεισαν θύρας ἰσταν. Dupliciter intelligi potest quod ait Eusebius, Christum ante quam moreretur, semina quædam notitiæ Dei in Gentes sparsisse. Aut enim intelligit semina quæ à natura insita sunt in animis hominum, quibus ad notitiam Dei informantur: aut certe prædicationem Christi, qui cum in terris ageret, non solis Judæis, verum etiam Gentilibus veri Dei cultum annuntiaverat.

πίσμα μέγιστον ἀναλαβεῖν. Hoc loco *πίσμα* posuit Eusebius pro persuasione seu persuasione, cum tamen *πίσμα* pro firmamento & pro retinaculo navis frequentius usurpari soleat. Sic in libro de martyribus Palæstinæ pag. 344. *σαφὲς τὸ πῖσμα καὶ βίβλαιον*. Uti tur eadem voce Clemens Alexandrinus non semel. Chrylostomus Homilia 1. in Epistolam ad Ephesios notat hanc vocem esse plebeiam, qua vehemens quædam atque enixa voluntas significatur: *οὕτω γὰρ καὶ ἡμεῖς πλὴν ἰσταν τὸ θελήματ' ὁμιλοῦντες, κατὰ τὸ πῖσμα ἡμῶν λέγομεν*.

κατὰ τὸ Ἰθνην. Scribendum est *κατὰ τῆς Ἰθνην πολυθίου πλάνης*. Paulo post lego *ἐπιθεκνῆς αὐτοῖς πρόπαιμα*, utramque emendationem confirmat codex Fuketij.

ἰσταν γὰρ μέγιστον πρὸς αὐτὸ ζῶειν. Hic locus non mediocrem habet difficultatem. Quomodo enim intelligi potest quod ait Eusebius, vitam illam quam Christo promissit, primitias esse futuræ apud Deum vitæ; Procul dubio per vitam nobis à Christo promissam, intelligit Eusebius resurrectionem, quæ veluti initium est & exordium æternæ illius apud Deum vitæ. Seu potius resurrectionem corporis

Christi intelligit, quæ fuit primitiæ & quasi primitiæ spei ac resurrectionis nostræ, ut docet Eusebius in fine hujus capitis.

τῶν πρὶν ἀσθεῖας. Non dubito quin scripserit Eusebius *ἀσθεῖας δαιμονικῆς πλάνης ἐπιζητήσια*. Alledit autem Eusebius ad crimen læsæ majestatis, quod Græci *ἀσθεῖας ἐγκλημα* vocare solent, ut patet ex Dione Cassio, non uno in loco.

ἀντιφύγον. Vox elegans, ex intimis magorum ac Theurgicorum arcanis de prompta, qui homines immolandos aiebant, ut aliorum vita redimeretur. Sic Antinous ad vicem Hadriani Principis, ut eius fata produceret immolatus est, quemadmodum refert Aurelius Victor & alij. Hoc est *ἀντιφύγον*, seu *φύγον ἀντιφύγον*, ut loquitur Aristides in quinta oratione sacra. Porro necesse erat, ut is qui hoc pacto immolabatur, sponte se jugulandum offerret. Quod quidem tum ex Aristide, tum ex Aurelio Victor colligitur. In quo scribitur, *cum voluntarium ad vicem magis populi essent*. Sed & mo ille Romanorum qui se pro salute Principis devovebant, id ipsum clare indicat.

ἀνάγκων καὶ ἀνιέρων δαιμόνων. Scribendum est *ἀνάγκων*, cuiusmodi error jam supra notatus est. Certe in codice Fuk. legitur *ἀνάγκων*. Et paulo post idem codex habet *ἐκλυτότερον παρεῖτο*.

σωτήριον θάσμα. Scribendum est *θύμα*, quod miror à Chriltophorono animadvertum non fuisse. Sic paulo ante dixit Eusebius *ἐπιθεκνῆς αὐτοῖς μέγαλον θύματ' ὁ*.

In Caput XVI.

τῆς τούτων ἀληθείας. Totus hic locus ita mihi restituendus videtur *εἰ δὲ διὰ δόξης δὲ τὰ τῶν τούτων ἀληθείας, καὶ εἰ διὰ ἐπαγγελίαν προσημασία, ὅτι κατὰ τὴν μαρτυρίαν. In codice Fuk. totus hic locus ita legitur *διὰ τὸ μὲν πάντων τὰ πάλαι ἐπὶ γῆς ἔθνη, καὶ τὸ παρὰ τὸ ἀδύνατον ἄνθρωποι, εἰς Ἰθνηρίας καὶ τοπαρχίας, τυραννίδας καὶ πολυμαρτυρίας κατετίτμιστο*.*

ἰσταν τὰ ἰλιου καυῶν. Malim scribere *ἰθνην*. Paulo post lego *κρείττον πάσης δαιμονικῆς ἐπιζητήσια ἔθνη, ὅτι*, expuncta voce *πλάνης* utrope superflua. Nisi malis scribere cum codice Fuketij *πλάνης καὶ ἐπιζητίας*.

προπαῖον τὸ παλαιὸν καυῶν. Procul dubio scribendum est *ἐκλυτότερον πρόπαιον κατὰ δαιμόνων, παλαιὸν καυῶν ἀποστροφῆσι, ὅτι*. Sic paulo ante locutus est Eusebius in fine superioris capitis, de corpore Christi ex mortuis suscitato verba faciens; *προπαῖον ἐπὶ κλον κατὰ τὰ θανάτου καὶ τῆς δαιμονικῆς ἐπιζητήσια τῶν τῶν παλαιῶν ἀνθρώπων ἀποστροφῆσι, τῶν δὲ ἰσταν πάντων ἀνθρώπων ἀνερείρας*. Qui locus huic loco quæ præ manibus habemus, lucem non modicam affert. Idem enim utrobyq; dicit Eusebius. Corpus enim Christi à morte ad vitam revocatum, & in caelum ascendens, comparat tropæo quod de hostibus estigitur.

θεὸς μὲν εἰς πάντας. Scribendum est *θεὸς μὲν εἰς πάντας ἐκκρύπτειτο*, quod confirmant sequentia *ἀπίστος*. Lego *ἀπίστος καὶ ἀκατάλακτος τὸ Ἰθνην καὶ θρα*. Atque ita legisse videtur Interpres. Sic Eusebius paulo post *ἐμοῦ ἢ ἐξ αἰώνος ἔθρα καὶ μαρτυρίας ἔθρα δὲ αὐτό*. Scribo etiam *ἀπρητό τῶν*, ut est in codice Fuk.

σωτήριον τὸ ἰσταν. Hic locus ita mihi scribetur

...dus videtur, & πρός Θεοῦ εὐσεβείας σωτηρίας τε ἡ χριστοῦ διδασκαλία, quam scripturam in versione mea sum secutus. Una, inquit, religionis ac salutis via, Christi scilicet doctrina, hominibus tradebatur.

Ἐξ ἵνός φησὶς ἄλλοι. Procul dubio scribendum est παρὰ τοῦ. Erroratus est ex compendiosa scribendi ratione.

Pag. 659. τίς μόνος ἐπιτίλει. Vox μόνος locum hic habere non potest. Scribo itaque ex codice Fuk, τίς ἐπιτίλει ἐν παράδοκιν ἄλλοι ἢ μόνος, &c. Mox scribendum est δὲ δὴ ἴσως ἢ καὶ ἄλλοι οἰκουμένους ἀνθρώπων, vel ut est in codice Fuk, δὲ δὴ τῆς καὶ ἄλλοι ἀνθρώπων οἰκουμένους. Sic enim loqui solet Eusebius utin sine cap. 13.

καταπύ τὴν ἀποσπεπιτετομένης θυσίας. Non dubito quin Eusebius scriperit καταπύ τὴν καὶ πυρὸς ἐπιτίλουμένης θυσίας, τὰς τὴν αἰμάς, &c. qua quidem emendatione nihil certius.

ἀφαιρέματα. Fradrem hic admiserant Typographi Geneveses, omisiss de industria verbis Eusebij, eo quod de inercuto missæ sacrificio illustre testimonium contineret. Sed nos ope codicis Fucetiani ea auctori suo restitimus, νεῖρωι τε καὶ λογισμῶν θυσιών ἡροσπεπιτετομένης θυσίας.

κατὰ τὰς ἀδελφάνου ζήλους. Sumpsit hæc Eusebius ex libro 2. Porphyrij de abstinentia, ubi ita scribit: καταλύθειαι δὲ τὰς ἀνθρώπου θυσίας χριστὸν τὰς ἀδελφὰς παῖσι πάλλας, ὁ δὲ εἰς τὰ ἀδελφὰ τὴν μίσηρα συναγαγάντων νεῖρων, ἢ ἀδελφάνου τὴν ἀντοναράτος. Id est: Pallas νεῖρος qui de sacris Mithriacis oritimo omnium scriptis, humanas victimas fere ubique abolitus esse prodit principatu Hadriani. Quod confirmat etiam Lactantius in lib. 1. divinarum institutionum cap. 21. his verbis: Apud Cyprios humanam hostiam Iovis Tenecer immolavit; idque sacrificium posteris tradidit: quod est nuper Hadriano imperante sublatum. Scribit Tertullianus in Apologetici c. 9. infantes in Africa Saturno palam immolatos fuisse usque ad Proconsulatum Tiberij, qui sacerdotes Saturni ob eam causam cruci sufflavit. Additque testem hujus rei esse militiam patriæ suæ, vel ut quidam codices scriptum habent, patris sui, quæ idiplum munus Tiberio Proconsuli suncta est. Ex quo apparet, adhuc recentem fuisse hujus rei memoriam. Cur enim testes citaret milites seu apparitores Proconsularis officij, nisi adhuc quidam superfuissent, aut superesse potuissent ex ijs qui Tiberio Proconsuli apparuerant, tunc cum sacerdotes illos in crucem egit. Quare Proconsulatus ille Tiberij commode referetur in tempora Imperatoris Hadriani; maxime id luadentibus Porphyrio atque Lactantio. Porro cum Pallas tantum dicat, fere ubique homines immolari defuisse; Eusebius sine ulla exceptione apud omnes ubique gentes morem hunc sublatum fuisse asserit. Quod equidem vix possum credere. Nam & Porphyrius & Lactantius in libris supra memoratis testantur, Jovem Latiarem adhuc sua etate humano sanguine Romæ cultum fuisse. Ad hæc Tertullianus in Apolog. testatur adhuc sua etate Saturno infantes immolatos esse in occulto.

σευδάλλον ἐκλιπτότερον. Alludit Eusebius ad celebre illud Heracliti dictum, τίς οὐκ ἀποκρίων ἐκλιπτότερος, cujus meminit Strabo in fine libri 16. Origenes in libro 5. contra Celsum. Ex quo proverbialis locutio manavit ἀποκρίων ἐκλιπτότερος, de homine nul-

nullius pretij. Pollux in lib. 5. cap. 46. ἀποκρίων ἐκλιπτότερος ἐστὶν ἡ ἀποκρίων ἐκλιπτότερος. Julianus in oratione adversus Heraclium Cynicum pag. 421. eandem Heracliti sententiam usurpat his verbis: ἐκλιπτότερος δὲ πάντη τὸ σώματι, καὶ νομίζων αὐτὸ κατὰ τὴν ἀποκρίων ἐκλιπτότερον. ἐκ τῆς φήσεως δὲ αὐτῶν τὰς θεραπείας δόξασαντο, ἵως ἀνὸ θεοῦ ἀσπίδον ἀντιπαραστήσειν ἡμῶν τῶν λογισμῶν ἐπιτάτη. Quem locum ex Suida in voce ἀποκρίων ἐκλιπτότερος. emendavi ac supplevi. Nam in vulgatis editionibus corruptus legitur ac mutilus.

ἀράζει ἐτι. Scribendum est per interrogationem ὡς ἐμπεδὸς ἂν ἀράζει ἐτι. Atque ita legisse videtur Christophorus. Certe in codice Fuk, scribitur ἀράζει ἐτι.

ἢ ἐν αἰθέσει τὸ κριθέλιον. Apparet scribendum esse ἐκ ἐν αἰθέσει, id est, iudicium non positum est in sensu. Itaque subaudiendum hic est verbum ἐστὶ, quod non vidit Christophorus, quippe qui hæc verba cum sequentibus perperam conjunxit. Magna fuit inter veteres Philosophos disputatio περὶ κριθέλιου. Ita autem vocabant normam ac regulam, qua veritas rerum ab hominibus dijudicatur. Antiquissimi quidem Philosophi eam vim ac facultatem non in sensibus, sed in ratione posuerunt, ut docet Sextus Empiricus in libro 7. adversus Mathematicos. Porro κριθέλιον dupliciter sumitur; vel pro facultate ipsa qua verum discernitur; vel pro instrumento ipsius facultatis. Primum Potamo Philosophus vocabat ἕξ ὄν, secundum δὲ ὄν, ut docet Laertius in proemio sui operis.

αὐτὴ γὰρ φύσις νεκρῶν. Transposita hic sunt vocabula, quod his in libris toties accidisse monuimus. Scribo igitur αὐτὴ γὰρ φύσις ζώντων νεκρῶν δὲ ἢ ἐναρτία. Paulo antè quædam voces male repetitæ sunt, quod mendum studiosus lector facile per seipsum restituet.

In Caput XVII.

εἰ γὰρ οὐ ζώντ. Scribendum videtur πῆ γὰρ οὐ ζώντ. interrogativè; quam scripturam in versione mea secutus sum.

πῶς ἴσχυεν ἐυθύναντες ὅτι δὴ. Duplici mendo inquinatus est hic locus; quem tamen facillimum erat ita corrigere: διασπεπῆς πῶς ἀρχῶν ἐυθύναντες ὅτι δὴ τὰ σφῶς ἢ ὑστέρων πολυκενθίνε φίλα τε καὶ αὐτοῖς, &c. Intelligit Eusebius Diocletianum & collegas, quos ait præclare & feliciter Republicam gubernasse, quamdiu cum Deo & cum Ecclesiis pacem servarunt. Sed postquam Deo bellum inferre conati sunt, & sanctissimos eius cultores persequi; statim omnia in deterius conversa esse. Idem dicit Eusebius in fine libri octavi.

ἀσπίτη καθιζώσασ. Scribendum videtur ἀσπίτη καθιζώσασ. ἐν δὴν καὶ, &c.

νεκρικῶν ἡζώνται ἢ ἐπινομιῶν. Malim legere τῆς ἐπινομιῶν. Nihil frequentius occurrit apud Scriptores Ecclesiasticos, quàm νεκρικῶν seu Dominorum vocabulum. Nec solum Græci Ecclesias ita nominant, sed & Germani hoc nomen à Græcis mutuati sunt, ut docet Vualafrius Strabo in libro de rebus Ecclesiasticis cap. 7.

καὶ ἀνεπίστα αὐτὰ. In codice Fuk. scriptum est αὐτὸ δὴ τὸ τῶ λόγου μέγιστον θαῦμα.

φιλανθρωπίας λογισμῶ. Deesse hic nonnulla, etiam me tacente, quivis facile perspiciet. Scribo igitur

Pag. 660.

Pag. 661.

οὕτω γὰρ φιλοανθρωπίως λογισθῆναι τὸ φράσαι αὐτὸς τὰ γὰρ ἀντιστοιχίαι, quæ per parenthesim legenda sunt. Certe Christophorionus ita etiam legisse videtur, ut ex versione eius apparet.

ἡ ζωαϊκῶν δεῖρα ἡ χοροὺς ἀειπαρθίνων. Christophorionus vocem ζωαϊκῶν conjunxit cum voce ἀειπαρθίνων, quod equidem non probo. Nam ζωαϊκῶν nomine Eusebius intelligit mulieres, quæ viris orbata viduitatem suam Deo consecrabant, easque à virginum choris distinguit. Porro ex viduarum numero eligi solebant diaconissæ, & presbyteræ ut testatur Epiphanius in hæresi Collytidianorum, & in epilogo librorum contra hæreses. Unde Eusebius hoc loco ἡρείας illas nominat. Pungebantur enim illæ mulieres quodammodo sacerdotum officio; quippe quæ mulieres baptizandas erudirent. Scribendum autem est ζωαϊκῶν τε ἡρείας, ut nemo non videt. Atque ita scribitur in codice F. B. ketiano. Porro hæ mulieres antequam inter diaconissas allegerebantur, examinari solebant. Quærebatur ab eis inter cetera, an Sanctorum pedes lavissent, ut docet Origenes in Tomo 32. in Joannis Evangelium.

ἡ δὲ ἐν ὀφθαλμοῦν ἐπαρχεῖν. Quis non videt scribendum esse δὲ ἐν ὀφθαλμοῦν. Veteres enim acerri- mum quendam Justitiæ oculum esse credebant, qui omnia quæ ab hominibus agerentur, inspiceret, nec unquam conniveret; quem etiam testabatur quicumque injuriam passi essent. Nihil frequentius occurrit tum apud Græcos, tum apud Latinos. Vetus Poeta apud Stobæum.

ἐστὶν δὲ ἡ δὲ ἐν ὀφθαλμοῦν, ὅτι δὲ ἡ ἐν ὀφθαλμοῦν, λυσιπρόσωπον, πάνθ' ὁμοῦς αἰεὶ βλέπει.

Plura congerere non otijest nostri, cum res sit notissima. Christophorionus tamen hanc hujus loci emendationem non vidit.

Paſ. 662. ἢ πρὸς αὐτὸν ταχῆς. Scribendum est procul dubio τὸς οὕτω ταχῆς, quomodo etiam legisse videtur Christophorionus.

αὐτῶν τε φεῖ. Scribendum est πρὸς αὐτῶν in primam syllabam rejecto; quod fit, quoties præpositio post vocabulum ponitur. Mox scribendum est καταλλήλους τοῖς φεῖμασιν. Refertur enim ad vocem φεῖμασιν. In codice Fuk. scribitur καταλλήλους.

ἢ ἀλείας μεταλαγείν τῶν ἀρχῶν. Error est Typo-

graphicus, ut opinor, pro μεταλαγείν, ut habet codex Fuketij.

φουτανευθεῖσα ἐν ῥώμῃ. Pacem intelligit quem Pax Christi nascens contulit orbi Romano.

τὸ δὲ λίγω ἀνθρώπων. In codice Fuk. scribitur ἐν ῥώμῃ, & proximè ante legitur ὅσον ὁ σὺν ἡμῶν.

ἢ ἡ ἡρεῖα ἀνθρώπων. Christophorionus ultimam τῆς ἡρεῖα vocem expunxit non male. Potest tamen legi ἢ ἡ ἀνθρώπων. Vel certe μήτις ἀνθρώπων.

ἢ αὐτὰ σώματα πιαίνεν. Scio quidem Christianos diebus Dominicis lautius epulari solitos. Verum τὸ πιαίνεν non convenit Christianis. Quare non dubito quin Eusebius scripserit, ἢ οὐτὰ σώματα πιαίνεν.

In Caput XVIII.

τὸ ἀνθρώπων ἐν ῥώμῃ. Christophorionus legisse videtur ἀνθρώπων, ut ex versione eius apparet. Sed veram hujus loci scripturam nobis aperuit codex Fuk. quæ sic habet τὸ ἀνθρώπων ἐν ῥώμῃ τὰ τοιαῦτα, ἢ τὸ ἀνθρώπων, &c. Intelligit enim Eusebius quæ illa bona, quæ supra singillatim enumeravit: quæ per Christi in terras adventum hominibus collata sunt.

περιτὰ δ' ἀντὶ ἀλλοῦ εἶναι. Defunt hic aliquot voces, puta σοὶ βασιλεῦ. Sed codex Fuk. veram nobis lectionem aperuit. Sic enim habet: περιτὰ δ' ἀντὶ ἀλλοῦ εἶναι τὰ παρ' ἡμῶν σοὶ ἀκούεθ' ἡμεῖς.

οἰκεία βασιλεῖ. Addendam hic cenfeo vocem ἡμεῖς, non ideo solum quod Victoris cognomen inditum est Constantino, sed quod hæc vox magnam hic affert elegantiam. At enim Eusebius sacra illa donaria, quæ Constantinus dedit Basilicæ Hierosolymitanæ, cum sint Victoris Christi summi Regis monumenta, optime convenire Imperatori Victori.

βασιλικὴν χαρακτῆρσιν ἐκτυπούμενον. Regio apices interpretatus sum. Sic enim loqui solet Eusebius, ut alibi notavi. At igitur Constantiniana magnificentissimâ illâ fabricâ & opulentissimis donarijs, quibus Christi sepulchrum exornaverat, quasi regalibus apicibus publice propositis, Christum Victorem ac triumphatorem omnibus prædicasse.

πᾶσι τοῖς ἰσθμοῖς. His verbis panegyricum Eusebij claudit codex Fuk. Certè quæ sequuntur verba, parum necessaria sunt, nec Eusebij esse mihi videntur.